

**T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI**

HEMŞİRELİK

**SAĞLIK EĞİTİMİ KAVRAMI İLKE,
FAKTÖRLERİ VE SINIFLANDIRILMASI**

Ankara, 2013

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
ÖĞRENME FAALİYETİ-1	3
1. EĞİTİM VE ÖĞRETİME GİRİŞ	3
1.1. Eğitim	3
1.1.1. Eğitim Sürecinin Özellikleri	3
1.1.2. Eğitimin İşlevleri	4
1.1.3. Eğitim Türleri	4
1.2. Öğrenme	6
1.2.1. Öğrenme Türleri	7
1.2.2. Öğrenmeyi Etkileyen Faktörler	9
1.3. Öğretim	10
1.3.1. Öğretim İlkeleri	10
1.4. İletişim	10
1.4.1. İletişim Kanalına Göre Eğitim Türleri	11
1.4.2. Eğitimde İletişimi Engelleyen Faktörler	11
1.5. Öğrenme Yöntem ve Teknikleri	12
1.6. Öğretim ve Eğitim İlişkisi	13
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	15
ÖĞRENME FAALİYETİ-2	16
2. SAĞLIK EĞİTİMİ KAVRAMI İLKE VE FAKTÖRLERİ	16
2.1. Sağlık Eğitimi	16
2.1.1. Sağlık Eğitiminin Amaçları	17
2.1.2. Sağlık Eğitiminin Yararları	17
2.1.3. Sağlık Eğitiminin Önemi	18
2.2. Sağlık Eğitiminde İlkeler	18
2.2.1. Örgün Eğitimde Sağlık Eğitimi İlkeleri	19
2.2.2. Yaygın Eğitimde Sağlık Eğitimi İlkeleri	19
2.3. Sağlık Eğitimini Etkileyen Faktörler	21
2.3.1. İç Faktörler	21
2.3.2. Dış Faktörler	22
2.4. Sağlık Eğitimcisinin Özellikleri	23
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	24
ÖĞRENME FAALİYETİ-3	25
3. SAĞLIK EĞİTİMİ KONULARININ SINIFLANDIRILMASI	25
3.1. Koruyucu Sağlık Hizmetleri	26
3.1.1. Koruyucu Sağlık Hizmetlerinde Sağlık Eğitimi	26
3.2. Tedavi Edici Sağlık Hizmetleri	33
3.2.1. Tedavi Edici Sağlık Hizmetlerinde Sağlık Eğitimi	34
3.3. Rehabilitasyon Edici Sağlık Hizmetleri	38
3.3.1. Rehabilitasyon Edici Sağlık Hizmetlerinde Sağlık Eğitimi	38
3.4. Sağlık Personelinin Hizmet İçi Eğitimi	38
3.4.1. Hizmet İçi Eğitimin Sağladığı Yararlar	39
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	40
MODÜL DEĞERLENDİRME	42
CEVAP ANAHTARLARI	45
KAYNAKÇA	46

GİRİŞ

Sevgili Öğrenci,

Eğitim, insanları belli amaçlara göre yetiştirme sürecidir. Eğitim sürecinde kazanılan bilgi, beceri, tutum ve değerler yoluyla bireyin kültürlenmesi sağlanmış olur.

Eğitimin amaçları öğrenme yoluyla gerçekleştirilir, öğretme ise öğretim yoluyla gerçekleştirilir. Eğitimde amaç, bireyin bilgi, beceri, tutum ve değer yargılarının istenilen yönde ve amaçlı olarak değiştirilmesidir. Eğitim, eğiten ve eğitilen arasında gerçekleşen, hedeflenen davranışları kazandırmaya yönelik bir süreçtir.

Sağlık eğitimi insanların sağlıklı olmayı istemelerini, nasıl sağlıklı kalacaklarını bilmelerini, sağlığı sürdürmek için kişisel ya da toplu olarak yapabileceklerini gerçekleştirmelerini, gerektiğinde tıbbi bakım için başvurmalarını cesaretlendirmeyi ve önerilen bakım uygulamalarını yapabilmelerini amaçlar.

Bu öğrenme materyalinde eğitim, öğrenme, öğretim ve iletişim ile ilgili kavramlar; eğitim-öğretim ilişkisi, öğrenme yöntem ve teknikleri anlatılmaktadır. Eğitimle ilgili edindiğiniz temel bilgiler, sağlık eğitimi konusunu daha iyi kavrayabilmenizi sağlayacaktır.

ÖĞRENME FAALİYETİ-1

AMAÇ

Eğitim ve öğretimle ilgili kavramları ayırt edebileceksiniz.

ARAŞTIRMA

- Değişik kaynaklardan yararlanarak eğitim, öğrenme, öğretme ve iletişim ile ilgili bir sunu hazırlayıp sınıfta arkadaşlarınıza sununuz.
- Eğitim öğretim ilişkisini araştırınız. Elde ettiğiniz bilgileri sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

1. EĞİTİM VE ÖĞRETİME GİRİŞ

Eğitim; öğrenme, öğretme ve öğretim etkinliklerini kapsayan yaşam boyu devam eden sosyal bir süreçtir ve kişiler arası iletişimi gerektirir.

1.1. Eğitim

Eğitim kavramının birçok farklı tanımı vardır. En çok kabul gören eğitim tanımı, bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla kasıtlı olarak istendik yönde değişiklik meydana getirme sürecidir.

Eğitim sürecinde kazanılan bilgi, beceri ve tutumlar yoluyla davranış değişikliği oluşur. Eğitim bir kasıtlı kültürlenme sürecidir. Kasıtlı kültürlenme kültürel değerlerin belli amaçlar ve belli bir plan dâhilinde bireylere aktarımıdır.

Eğitim kişide istenen davranışları geliştirmek, kusurlu davranışları düzeltmek, istenmeyen davranışları ortadan kaldırmak gibi amaçlarla yapılır.

Eğitime tabi olan kişilerde eğitim sürecinin sonucu olarak planlanan davranış değişikliklerinin meydana gelmesi beklenir. İstenilen nitelikte davranış değişikliği uygulanan eğitimin başarısına, beklenen davranış değişikliğinin gelişmemesi de başarısızlığa kanıttır.

1.1.1. Eğitim Sürecinin Özellikleri

- İnsana özgüdür.
- Bilimseldir.
- Süreklidir, yaşam boyu devam eder.
- Kapsamlıdır.
- Dinamik bir süreçtir.
- Çok boyutlu bir süreçtir.
- En az bir amaca yöneliktir.

- Kültürle birbirine bağlıdır.
- Mekân yönünden sınırsızdır.
- Öğrencinin etkin katılımı gerekir.

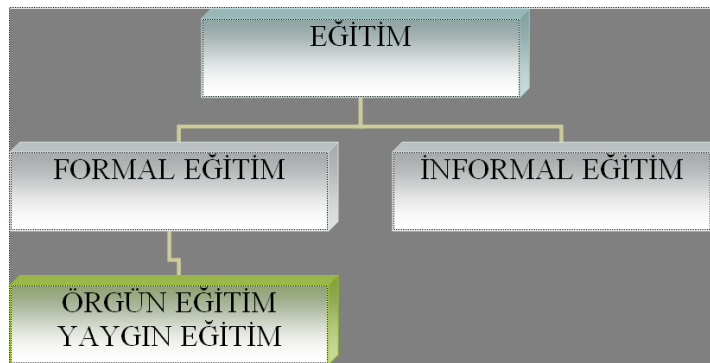
1.1.2. Eğitimin İşlevleri

- **Bireysel işlevi:** Bireyin kendini gerçekleştirmesine yardım etmek ve bunun için uygun ortamı hazırlamaktır.
- **Sosyal işlevi:** Bireyin topluma uyumunu sağlamak, sosyal ilişki ve becerilerini geliştirmektir.
- **Kültürel işlevi:** Kültürel değerleri benimsetmek koruma, geliştirme ve aktarmasını sağlamaktır.
- **Felsefi işlevi:** Yeni düşünce ve bakış açıları geliştirmek; çok yönlü düşünen, araştıran ve sorgulayan bireyler yetiştirmektir.
- **Ekonomik işlevi:** Bilinçli üretici ve tüketici yetiştirmek, toplumsal kalkınmayı gerçekleştirmek, iş ve insan gücü planlaması yapmaktır.
- **Siyasal işlevi:** İmkân ve fırsat eşitliği sağlamak, iyi insan, iyi vatandaş yetiştirmektir.

1.1.3. Eğitim Türleri

Eğitim sistemi, formal (resmî) ve informal (resmî olmayan) eğitim olmak üzere iki grupta toplanabilir.

Formal eğitim, örgün eğitim ve yaygın eğitim olmak üzere iki bölümde incelenebilir.

Şema 1.1: Eğitim türleri

1.1.3.1. Formal Eğitim

Yazılı bir plan ve program doğrultusunda gerçekleştirilen, hedefleri önceden belirlenmiş olan eğitimidir. Okul ve eğitim kurumlarında verilen eğitim formal eğitimidir.

Formal eğitimin özellikleri şunlardır:

- Planlı ve programlıdır.
- Hedefleri önceden belirlenmiştir.
- Eğitim uzman kişiler tarafından gerçekleştirilir.
- Eğitim belli bir mekân ve ortamda gerçekleştirilir.
- Profesyonelce hazırlanmış eğitim araç gereçleri kullanılır.
- Olumlu davranışların kazandırılması esastır.
- Öğretim yoluyla gerçekleştirilir.
- Belli aşamalarda ve eğitim sonunda değerlendirme yapılır.
- Eğitim programı sonunda katılımcılara belge verilir.

- **Örgün Eğitim**

Basamaklar hâlinde belli yaş gruplarına milli eğitimin temel amaçları doğrultusunda önceden hazırlanmış programlar dâhilinde okullarda yapılan eğitimidir. Eğitim basamakları birbirinin ön koşuludur. Bir basamak atlanıp diğerine geçilemez.

➤ **Yaygın Eğitim**

Örgün eğitim sistemine hiç girmemiş, bu sistemin bir basamağından ayrılmış veya örgün eğitime devam edip sonrasında bir meslek kazanmak isteyen bireylere ilgi ve gereksinimleri doğrultusunda verilen eğitimidir. Süreklilik gerektirmez ve belli yaş gruplarıyla sınırlanmaz.

Halk eğitimi, hizmet içi eğitim, hizmet öncesi eğitim, iş başında eğitim, kurslar ve çıraklık okulları yaygın eğitime örnek olarak verilebilir. Birbirinden farklı amaçlarla düzenlenen bu eğitim programlarının tanımları şu şekildedir:

- **Halk eğitimi:** Yetişkinlerin hayat standartlarını yükseltmek, sorun çözmelerine yardımcı olmak amacıyla verilen eğitimidir (dikiş-nakış, hazır giyim vb.).
- **Hizmet içi eğitim:** Bireyin hizmetteki verim ve etkinliğinin artırılmasını, gelişmeye yol açan bilgi, beceri, tutumların zenginleştirilmesini amaçlayan ve kurumsal düzeni etkileyen eğitimidir.
- **Hizmet öncesi eğitim:** Kamu kurum ve kuruluşlarında çalışmaya hak kazanmış kişilere işe başlamadan önce yapacakları işi pekiştirmeye yönelik verilen eğitimidir.
- **İş başında eğitim:** Herhangi bir işte çalışan bireylerin çalıştıkları iş ortamında işle ilgili gelişmeleri öğrendikleri eğitim türüdür.
- **Kurslar:** Bazı durumlara hazırlık amacıyla düzenlenen eğitim programlarıdır (KPSS, yabancı dil kursları, diksiyon kursu vb.).

- **Çıraklık okulları:** Bazı meslek gruplarına eleman yetiştirmek amacıyla düzenlenen eğitim programlarıdır.

1.1.3.2. İnfomal Eğitim

İnfomal eğitim aile ve çevrede yani yaşamın içinde kendiliğinden oluşan eğitim sürecidir. İnfomal eğitim sürecinin iki önemli öğrenme yolu gözlem ve taklittir (model alma).

İnfomal eğitim sürecinde bireyler istenmeyen davranışlar veya zararlı alışkanlıklar edinebilir (sigara içmek, kopya çekmek vb.)

İnfomal eğitimin özellikleri şunlardır:

- Doğal ortam içinde kendiliğinden gelişir.
- Planlı ve programlı değildir.
- Öğreticiler profesyonel değildir.
- Kontrol sağlanamaz.
- Mekân ve zaman önceden belli değildir.
- Davranış değişikliği olumlu veya olumsuz yönde gelişebilir.
- Değerlendirme yoktur.
- Öğrenme yolları gözlem ve taklittir.
- Telkin ve eleştiriler infomal eğitim oluşumuna neden olur.

FORMAL EĞİTİM	İNFORMAL EĞİTİM
• Planlı programlıdır	• Planlı programlı değildir.
• Hedefler önceden belirlenmiştir	• Doğal ortamda kendiliğinden oluşur
• Belli bir yer, ortam, zaman gerekir	• Yer, ortam, zaman önceden belli değildir
• Profesyonelce hazırlanmış materyaller kullanılır	• Profesyonelce hazırlanmış materyal yoktur
• Olumlu davranışların kazandırılması esastır	• Davranış değişikliği olumlu-olumsuz yönde gelişebilir
• Ölçme değerlendirme süreci bellidir	• Ölçme değerlendirme yapılmaz
• Eğitimciler profesyoneldir	• Öğreticiler profesyonel değildir
• Süreç sonunda katılımcılara belge verilir	• Süreç sonunda belge verilmez

Tablo 1.1: Formal eğitim ile infomal eğitimin karşılaştırılması

1.2. Öğrenme

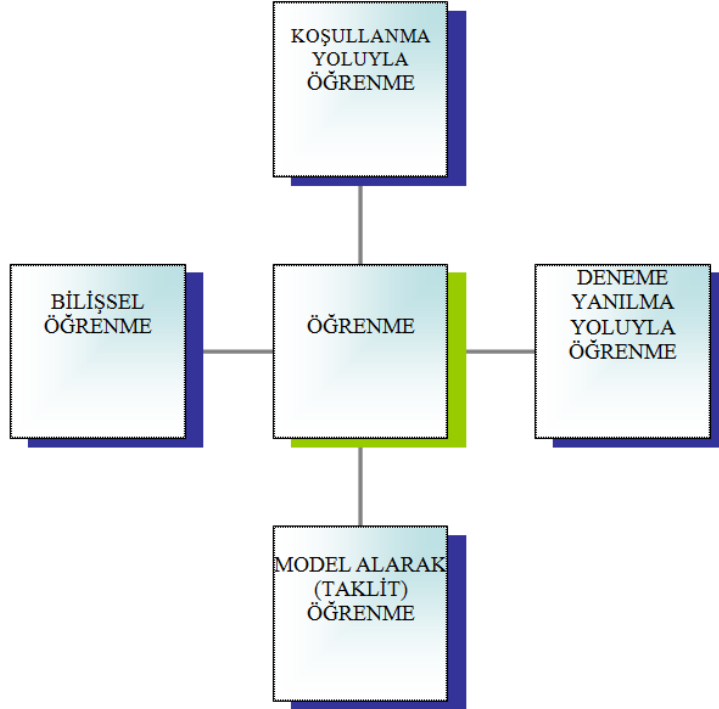
Öğrenme, bireyin çevresiyle etkileşim kurması sonucu oluşan kalıcı izli davranış değişikliğidir. Öğrenmenin gerçekleşmesi davranışlarda değişmeye, değişikliğin kalıcılığına ve değişiminin yaşantı ürünü olmasına bağlıdır.

Öğrenme kendiliğinden ya da yönlendirilmiş olarak meydana gelir. Kendiliğinden öğrenme, duyu organlarını kullanarak deneme yanılma ve model alma gibi yollarla plansız

programsız ve yönlendirme olmadan kendi kendine gerçekleşen öğrenmedir. Yönlendirilmiş öğrenme ise planlı, programlı, istedik davranışları geliştirmeye yönelik süreçleri içerir. Bu süreç birilerinin öğrenmeyi düzenlemesi ve öğretme etkinlikleri sonucu gerçekleşir.

1.2.1. Öğrenme Türleri

Öğrenme; koşullanma yoluyla öğrenme, bilişsel öğrenme, model alarak öğrenme ve deneme yanılma yoluyla öğrenme olarak sınıflandırılıp aşağıdaki gibi şema ile gösterilebilir.

Şema 1.2: Öğrenme türleri

1.2.1.1. Koşullanma Yoluyla Öğrenme

Organizmanın önceden tepki göstermediği bir uyarıcıya belli koşullar altında (ödül-ceza) tepki göstermeye başlaması koşullanma yoluyla öğrenmenin esasını oluşturur.

➤ **Klasik Koşullanma Yoluyla Öğrenme**

Klasik koşullanma yoluyla insanlar ve hayvanlar doğal olarak tepki gösterdikleri uyarıcılardan farklı uyarıcılara da aynı tepkiyi göstermeyi öğrenir. Özellikle fizyolojik ve duygusal tepkiler ile korkular bu yolla öğrenilir.

➤ **Edimsel Koşullanma Yoluyla Öğrenme**

Klasik koşullanmadan farklı olarak bilinçli ve kasıtlı davranışlarımızla ilgilidir. Davranışın sonucuna bakılarak yeni davranışlar kazanma sürecidir. Temelinde ödül-ceza vardır.

Aşağıdaki tabloda klasik koşullanma ile edimsel koşullanma arasındaki farklar verilmiştir.

KLASİK KOŞULLANMA	EDİMSSEL KOŞULLANMA
Pekiştirici davranıştan önce verilir	Pekiştirici davranıştan sonra verilir
Uyarıcı ve davranışlar bellidir(ışık, ses gibi)	Davranış rastlantısaldır ve bu davranışlar biçimlendirilmeye çalışılır
Her durumda pekiştirme yapılır	Uygun davranışlarda pekiştirme yapılır

Tablo 1.2: Klasik koşullanma ile edimsel koşullanma arasındaki farklar

Koşullanma yoluyla öğrenmede kullanılan bazı terimler şunlardır:

- **Pekiştirme:** Koşullanma öğrenmesinin gerçekleşmesini sağlayan ödül veya ceza uygulamalarıdır. Pekiştirme, davranışın kazanılması veya yerleşmesini sağlar.
- **Pekiştireç:** Pekiştirmeyi sağlayan unsurlara denir.
- **Olumlu pekiştireç:** Davranışın hemen ardından verilerek davranışın ortaya çıkma veya tekrarlama eğilimini arttıran uyarıcılardır. Ödülle eş anlamlıdır.
- **Olumsuz pekiştireç:** Ortadan kaldırıldığı veya verilmediği zaman davranışın ortaya çıkma eğilimini arttıran pekiştireçtir. Ceza değildir.
- **Ceza:** Yapılan bir davranışın sonucunda organizma için olumsuz durum yaratan uyarıcıdır. Ceza istenmeyen davranışın sonucunda davranışın kaldırılması için verilirken olumsuz pekiştireç istenilen davranışın kazandırılması sürecinde verilir.

1.2.1.2. Bilişsel Öğrenme

En karmaşık ve en üst düzey öğrenmedir. İnsan öğrenmelerinin çoğu bu tür öğrenmedir. Dıştan alınan uyarıcılar algılanır, önceki bilgilerle karşılaştırılır, yeni bilgiler oluşturulur.

Bilişsel öğrenme türleri şunlardır:

- **Sezgisel (kavrayış yoluyla) öğrenme:** Olaylar ve durumlar arası ilişkinin aniden çözülmesi sonucu öğrenmedir (Örneğin, Arşimet'in suyun kaldırma kuvvetini bulması).
- **Psikomotor öğrenme:** Bir işin, davranışın nasıl daha kolay, daha iyi, daha hızlı, doğru ve hatasız yapılacağını öğrenmedir (Örneğin, bilgisayar ve bisiklet kullanmayı öğrenme).
- **Sözel öğrenme:** Sözcüklerle yapılan öğrenmedir (Örneğin, tarih konularının anlatılarak öğrenilmesi).

- **Farkında olmadan öğrenme:** Gizil öğrenme de denir. Öğrenmeye yönelik bir çaba sarf etmeden, istek duymadan gerçekleşir (Örneğin, okula gidip gelirken gördüğümüz dükkânların yerlerini bu yolla öğreniriz.).

1.2.1.3. Deneme-Yanılma Yoluyla Öğrenme

Tekrar ve denemeler sonucunda yeni davranışların kazanılması esasına dayanır. Bu denemeler sırasında olumlu davranışlar kazanılır, olumsuz davranışlar terk edilir. Tekrar sayısı arttıkça hata miktarı azalır, hata miktarı azaldıkça öğrenme düzeyi artar.

1.2.1.4. Model Alarak Öğrenme (Taklit-Gözleyerek Öğrenme)

Başkalarının hangi durumlarda nasıl davrandıklarını gözleyerek onlar gibi davranma sonucu öğrenmedir. Bu tür öğrenmede model alınan kişinin davranışları önem taşır. Model alınan kişinin davranışları olumsuz ise öğrenme de olumsuz olur.

1.2.2. Öğrenmeyi Etkileyen Faktörler

Öğrenmeyi olumlu ya da olumsuz yönde etkileyen çeşitli faktörler vardır.

1.2.2.1. Öğrenen Bireyden Kaynaklanan Faktörler

- Yaş ve olgunlaşma,
- Güdülenme (motivasyon)
- Bilgi birikimi
- Psikolojik durum
- Fizyolojik durum

1.2.2.2. Öğrenme Yönteminden Kaynaklanan Faktörler

- Aralıklı ya da toplu öğrenme
- Bütün veya parçalara bölme
- Okuma-anlatma-özet
- Aktif katılım
- Tekrar
- Sonucun bilinmesi
- Öğrenme sonu faaliyet

1.2.2.3. Öğrenilen Malzemedan Kaynaklanan Faktörler

- Beden-zihin gelişimine uygun olması
- İlgi-ihtiyaçlara uygun olması
- Kısa, anlamlı, somut olması
- Birbirini destekleyici olması

1.2.2.4. Öğrenme Ortamından Kaynaklanan Faktörler

- Fiziki ortam (ısı, ışık, gürültü vb.)
- Sosyal ortam (arkadaş çevresi, ekonomik durum vb.)

1.3. Öğretim

Öğrenmeyi sağlamak amacıyla düzenlenen tüm faaliyetlere **öğretme** denir. **Öğretim** ise önceden saptanan amaçlar doğrultusunda istenik davranışların kazandırılması amacıyla eğitim kurumlarında yapılan planlı, kontrollü ve programlanmış öğrenme faaliyetleridir. Öğretme işinin gerçekleştiği süreçtir.

1.3.1. Öğretim İlkeleri

Öğretim belli ilkelere göre gerçekleştirilir. Bu ilkeler şunlardır:

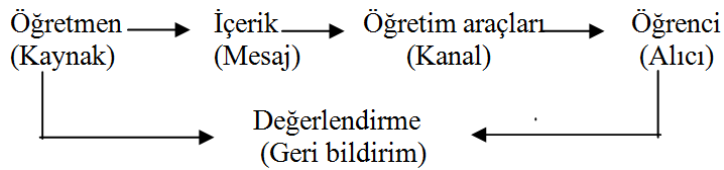
- Açıklık ilkesi
- Yaşama yakınlık ilkesi
- Seviyeye uygunluk ilkesi
- Etkin katılım ilkesi
- Basitten karmaşığa ilkesi
- Somuttan soyuta ilkesi
- Yakından uzağa ilkesi
- Bilinenden bilinmeyene ilkesi
- Bütünlük ilkesi
- Güncellik ilkesi
- Özgürlük ilkesi
- Başarının güvence altına alınması ilkesi
- Transfer ilkesi
- Ekonomiklik ilkesi

1.4. İletişim

İletişim, kişi veya gruplar arasındaki mesaj aktarımıdır. İletişim, bilgi üretme, aktarma ve anlamlandırma sürecidir.

İletişimde mesajı veren kaynak, iletilen düşünce veya bilgi mesaj, mesajın iletiildiği iletişim kanalı, mesajı alan alıcı olmak üzere dört ana öge bulunmaktadır.

Eğitimde iletişim; davranış değişikliği meydana getirmek üzere bilgi, fikir, duygu, tutum ve becerilerin paylaşılma sürecidir. Kısaca eğitim bir iletişim sürecidir ve iletişimde bulunmadan eğitimi gerçekleştirmek mümkün değildir. Eğitimci ile hedef kitle arasında iletişimin sağlanması eğitimin daha kolay, daha çabuk ve daha etkili olmasına yardım eder.

Şema 1.3: Eğitim-öğretimde iletişim süreci

1.4.1. İletişim Kanalına Göre Eğitim Türleri

Eğitimde kullanılan iletişim kanallarına göre eğitim; görsel eğitim, işitsel eğitim, hem görsel hem işitsel eğitim olarak sınıflandırılabilir.

- **Görsel eğitim:** Eğitimde ilgi ve dikkat çekmenin en iyi yollarından biri görselliğin kullanılmasıdır. Görsel araçlar sözcükleri desteklediği gibi tek başına bir görüntü sözcüğün yerini alabilir. Eğitimde görselliğin kullanılması öğrenme zamanını kısaltır ve hatırlamaya yardımcı olur. Bu amaçla görsel iletişim araçları (kitap, dergi, gazete, afiş, broşür, resim, karikatür, grafik, harita, maket, slayt, sessiz film vb.) kullanılır.
- **İşitsel eğitim:** Eğitim için kullanılan araçların rahat taşınabilir olması nedeniyle diğer eğitim türleri ile birlikte özellikle dil eğitiminde sıkça kullanılan bir yöntemdir. Bunun için işitsel iletişim araçları (radyo, teyp, plak, telefon, telsiz vb.) kullanılır.
- **Görsel- işitsel eğitim:** En verimli etkinlik sağlayan yöntemdir. Katılımcılar üzerinde görsel etki bırakması yanında işitsel etki ile desteklenmesi sayesinde eğitimin etkinliği ve verimliliği artar. Kolay unutulmayan, hatırlamanın kolay olduğu ve öğrenim süresinin en kısa olduğu yöntemdir. Hem görsel hem işitsel iletişim araçları (TV, sinema filmi, çizgi film, tiyatro, konferans, CD, *İnternet* vb.) görsel-işitsel eğitim için kullanılır.

Eğitimde etkili iletişimi sürdürmek için şunlara dikkat edilir:

- Gözlem yapma
- İlgili sorular sorma
- Geri bildirim
- Yansıtma
- Bilgi verme
- Özetleme
- Sessizliği kullanma
- Dinlemeyi bilme
- Rehberlik etme

1.4.2. Eğitimde İletişimi Engelleyen Faktörler

Eğitimin sürdürülebilmesi için etkin bir iletişime ihtiyaç vardır. Bunun için aşağıdaki faktörlere dikkat edilmelidir:

- Bireysel faktörler
 - Kaynak veya alıcının psikolojik durumu
 - Algılama farklılıkları
 - Alıcının aktif dinleme yetersizliği
 - Kaynak veya alıcının duyu organlarının bozukluğu

- Çevresel faktörler
 - Ortamda uyaranların fazla olması (ısı, ışık, ses)
 - Mesafeli ortam (resmî-samimi)

1.5. Öğrenme Yöntem ve Teknikleri

Bir eğitim planında öncelikle öğretim hedefleri belirlenmelidir. Eğitimde hedef ise kişide bulunması istenilen ve eğitim yoluyla kazandırılabilir özelliklerdir. Başka bir ifadeyle, öğrenciye kazandırılması uygun bulunan bilgi, beceri, yetenek, ilgi, tutum gibi bazı alışkanlıklardır.

Öğretim yöntemi, kazandırılmak istenen davranışa ulaşmak için izlenecek yoldur. Öğretim tekniği ise öğretim yöntemlerinin uygulama şeklidir.

Eğitimde hedeflerin gerçekleşmesi uygun yöntem seçilmesiyle sağlanır. Yöntem seçimi, öğretilen konu ve hedef kitlenin özelliklerine uygun olmalıdır. Bir yöntemin içinde çeşitli teknikler kullanılabilir.

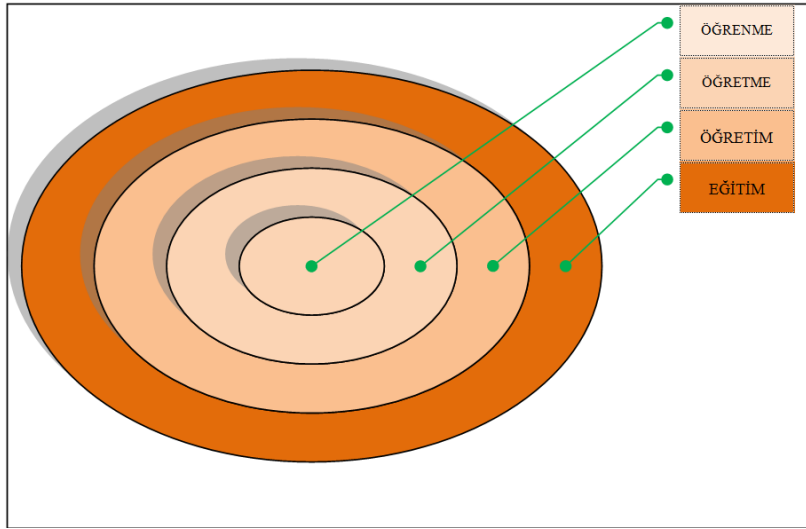
Sağlık eğitiminde kullanılan öğretim yöntem ve tekniklerinden bazıları aşağıda kısaca açıklanmıştır:

- **Düz anlatım:** Eğitimcinin herhangi bir konuyu belirli bir sıra ve düzene göre katılımcılara baştan sona kadar anlatmasıdır. Eğitimcinin sadece düz anlatıma ağırlık vermesi öğrenmede etkinliği azaltabilir.
- **Örnek olay:** Belirli bir öğretim konusu ile ilgili gerçek hayatta karşılaşılan problemlerin sınıf ortamında neden, nasıl ve sonuç ilişkisine göre incelenerek çözümlenmesi yoluyla öğrencilerin o konu ile ilgili bilgi, beceri ve tutum kazanmasını sağlamak ve benzer olaylar karşısında daha hızlı ve etkin çözüm yolları bulmalarına yardımcı olmak için kullanılır.
- **Gösterip yaptırma:** Anlatılacak konunun uygulamaya yönelik olması durumunda konunun gösterilerek anlatılması ve sonrasında katılımcılara da aynı uygulamanın yaptırılmasıdır.
- **Beyin fırtınası:** Belli bir konu ile ilgili değişik görüşler elde etmek için kullanılır. Grup üyelerinin konu ile ilgili akıllarına gelen her şeyi söylemeleri esasına dayanır. Daha sonra söylenenlerin hepsi değerlendirilir.
- **Soru-cevap:** Soru-cevap yöntemi, sözel etkileşim yöntemidir. Soru-cevap yöntemini öğretmen sınıf içinde tek başına kullanabileceği gibi tartışma, gezi-gözlem, problem çözüme, gösteri gibi birçok farklı yöntem ve teknikle birlikte kullanılabilir.
- **Drama-rol yapma:** Eğitim konusu ile ilgili durumları oyunla canlandırılarak katılımcıların olay üzerinde tartışmasıdır.

- **Gözlem:** Herhangi bir olay veya konunun oluşumunu bir plan çerçevesinde incelemektir.
- **Tartışma:** İki veya daha fazla kişinin belli bir konuda düşüncelerini sergileme yoluyla fikir alışverişinde bulunmalarıdır. Panel, sempozyum, mülakat ve münazara tartışma türleridir.

1.6. Öğretim ve Eğitim İlişkisi

Öğretim, eğitimin vazgeçilmez bir parçasıdır, eğitimin planlı ve programlı kısmını oluşturur.

Şema 1.4: Öğrenme, öğretme, öğretim ve eğitim ilişkisi

Eğitim amaçla başlar. Eğitimin amaçları öğrenme-öğretme yoluyla gerçekleştirilir. Amaçların belirlenmesinde birey ve toplumun ihtiyaçları göz önünde bulundurulur. Amaçlar formal eğitimin temel taşlarıdır. Eğitimin amaçları eğitim sürecinde ne öğretileceği ve nasıl öğretileceği hakkında eğitimcilerle rehberlik eder. Eğitilecek kişinin kazanması gereken davranış ölçütlerini ortaya koyar.

Eğitim süreci sonunda değerlendirme işlemi yapılır. Öğretim sonunda elde edilen ürünlerin amaçlara uygun ve yeterli olup olmadığı değerlendirme ile anlaşılır. Aşağıdaki tabloda eğitim ve öğretimin karşılaştırması verilmiştir.

EĞİTİM	ÖĞRETİM
Hedef kitle tüm toplumdur	Hedef kitle daha dar, belli yaş grubudur
Herhangi bir mekanda gerçekleşebilir (ev, mahalle, okul vb.)	Önceden belirlenmiş mekanlarda gerçekleşir (kreş, ilköğretim, vb.)
Zaman bakımından sınırsızdır, ömür boyu devam eder	Belli bir zaman diliminde gerçekleşir
Esnek, planlı ya da plansız olabilir	Planlı programlı faaliyetlerdir
Formal, informal etkinlikleri kapsar	Formal etkinlikleri kapsar
Her türlü deneyimi kapsar (olumlu, olumsuz davranışlar kazanabilir)	Önceden belirlenmiş hedeflere yöneliktir (olumlu davranışları hedefler)

Tablo 1.3: Eğitim- öğretimin karşılaştırılması

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki soruları dikkatlice okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

1. Aşağıdakilerden hangisi formal eğitimin özelliklerinden değildir?
A) Hedefler önceden belirlenmiştir.
B) Eğitim uzman kişiler tarafından yapılır.
C) Olumsuz davranışlar da kazanılabilir.
D) Özel hazırlanmış ders araç-gereçleri kullanılır.
E) Belli bir mekân ve zamanda gerçekleştirilir.
2. Aşağıdakilerden hangisi eğitimin felsefi işlevlerindedir?
A) Bireyin kendini gerçekleştirmesine yardım etmek
B) Bireyin topluma uyumunu sağlamak
C) Bireye kültürel değerleri benimsetmek
D) Çok yönlü düşünen araştıran, sorgulayan bireyler yetiştirmek
E) Bilinçli üretici ve tüketici yetiştirmek
3. Aşağıdakilerden hangisi bilişsel öğrenme türlerinden değildir?
A) Model alarak öğrenme
B) Sezgisel (kavrayış yoluyla) öğrenme
C) Sözel öğrenme
D) Psikomotor öğrenme
E) Farkında olmadan öğrenme
4. Yetişkinlerin hayat standartlarını yükseltmek, sorun çözmelerine yardımcı olmak amacıyla verilen eğitim aşağıdakilerden hangisidir?
A) Hizmet içi eğitim
B) Halk eğitimi
C) İş başında eğitim
D) Çıraklık okulları
E) Kurslar
5. “Kazandırılmak istenen davranışa ulaşmak için izlenecek yol” tanımı aşağıdaki ifadelerden hangisini açıklar?
A) Öğretim
B) Eğitim
C) Öğretim materyalleri
D) Öğrenme ortamı
E) Öğretim yöntemi

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise bir sonraki öğrenme faaliyetine geçiniz.

ÖĞRENME FAALİYETİ-2

AMAÇ

Sağlık eğitiminin sağlık hizmetlerindeki önemini kavrayabileceksiniz.

ARAŞTIRMA

- Sağlık eğitimi ilkelerini araştırarak bilgi edininiz. Edindiğiniz bilgileri sınıfta öğretmeniniz ve arkadaşlarınızla paylaşınız.
- Sağlık eğitimi etkileyen faktörleri araştırınız. Edindiğiniz bilgileri sınıfta öğretmeninizle ve arkadaşlarınızla paylaşınız.

2. SAĞLIK EĞİTİMİ KAVRAMI İLKE VE FAKTÖRLERİ

- **Sağlık:** Dünya Sağlık Örgütü'ne göre sağlığın tanımı; “Yalnız hastalık ve sakatlığın olmayışı değil kişinin beden, ruhen ve sosyal yönden tam bir iyilik hâli içinde bulunması”dır.
- **Hastalık:** Organizmada patolojik durumların ortaya çıkması ile bazı fizyolojik görevlerini yerine getirememesi durumudur.
- **Sakatlık:** Vücudun duyu organları ya da uzuvlarından birinde kaza veya hastalık sonucu meydana gelen fonksiyon bozukluğudur.
- **Hasta eğitimi:** Hastaların hastaneye yatma, cerrahi ya da rehabilitasyona hazırlanmasında önerilen tıbbi ya da kendine bakım uygulamalarına uyum yeteneğini arttırmaya yönelik yapılan eğitimidir.

2.1. Sağlık Eğitimi

Dünya Sağlık Örgütü, sağlık eğitimi şöyle tanımlamıştır: “Bireylere ve topluma sağlıklı yaşam için alınması gereken önlemleri benimsetip uygulamak, sağlıklarını ve çevrelerini iyileştirmek için insanları ikna etmek, bireylerin sağlık kuruluşlarından verimli bir şekilde yararlanmalarını sağlamak, ortak karara vardırmak ve eyleme yöneltmek amacıyla gerçekleştirilen eğitim uygulamalarıdır.”

Her bilim dalının olduğu gibi sağlık eğitiminin de bir geçmişi vardır. Sağlık Eğitimi insanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahiptir. Eski çağlardan beri bütün dinlerin kutsal kitaplarında kişisel temizlik, sağlık davranışları, hastalıkların önlenmesi gibi konulardan bahsedilmiştir.

Ülkemizde Cumhuriyet Dönemi'nde sağlık eğitimi ile ilgili gelişmeler 24.04.1930 tarihinde 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ile başlamıştır.

Toplumun sağlığını geliştirmek ve korumak ülkelerin vazgeçilmez politikaları arasındadır. 1978 yılında yayımlanan ve DSÖ'ye üye ülkeler tarafından onaylanmış bir uluslararası sağlık sözleşmesi olan Alma Ata Bildirgesi'nde "Temel Sağlık Hizmetleri" kavramının kapsamı içerisinde "bir toplumda yaygın olarak görülen sağlık sorunları, bunların önlenmesi ve denetimi ile ilgili konularda halkın eğitilmesi" hususu vazgeçilemez hizmetler arasında yer almıştır.

Sağlık eğitimi, kişiye ve topluma yönelik koruyucu hekimlik uygulamalarından biri olduğu kadar bireylerin kendi sağlıkları ile ilgili sorumluluk almaları ve böylece halkın sağlık hizmetlerine doğrudan katılımı anlamına da gelmekte ve sağlığın geliştirilmesi konularında önemli uygulamalardan biri olmaktadır.

Halk eğitiminin çok yavaş gelişen bir süreç olduğu unutulmamalıdır. Halk eğitiminde amaca ulaşmanın çok uzun zaman alabileceğini bilmek sadece hizmeti planlayanların değil, bu hizmeti yürütenlerin de bilmesi, umutsuzluğa düşüp eğitim çabalarını durdurmaması için gereklidir.

İnsan sağlığındaki ilerlemeler sağlık bilimlerindeki gelişmelerin yanı sıra insanların bu gelişmeler doğrultusunda yaşam biçimlerini değiştirmelerine bağlıdır. Bu değişmeyi sağlamada, sağlığın korunmasında ve geliştirilmesinde en önemli yöntemlerden birisi sağlık eğitimidir.

2.1.1. Sağlık Eğitiminin Amaçları

Sağlık eğitiminin amacı;

- Bireyin ve toplumun gereksinimlerini karşılayacak sağlıklı yaşam için kişilerin sağlığını koruma ve geliştirmek,
- Tedavi imkânlarından yararlanmalarını sağlamak,
- Olumlu bir çevre yaratılmasını sağlayacak davranış değişikliği geliştirmektir.

2.1.2. Sağlık Eğitiminin Yararları

Sağlığı sürdürebilmek ve daha iyiye götürebilmek için çevrenin olumsuz nitelikteki sosyal, ekonomik, biyolojik ve fiziksel etmenleri ortadan kaldırmak; kişinin direncini artırmak, sağlık kontrolü ya da hastalığı için hekime başvurmasını ve hekimin söylediklerini anlayıp uygulamasını sağlamak konusunda yararlanılacak en önemli araçlardan biri eğitimidir.

Bireylere sağlıklı yaşama bilgi, tutum, davranış ve alışkanlıklarını kazandırmayı amaçlayan sağlık eğitiminin yararları şunlardır:

- Bireylerin hastalık riskini azaltıcı davranışlar geliştirmesine yardımcı olur.
- Bireylerde koruyucu hizmetlerden yararlanma bilincinin oluşmasını sağlar.
- Erken tanı ve tedavi yöntemlerinin aranmasına yardımcı olur.

- Bireylere tıbbi tedavi ve önerilere uyma gibi davranışların kazandırılmasını sağlar.
- Bireylerin kendine uygun bakım uygulamalarını yapabilmelerini sağlar.
- Hasta ve bakımından sorumlu kişilere danışmanlık yapar.

2.1.3. Sağlık Eğitiminin Önemi

Sağlık eğitimi sağlığı toplumsal bir değer hâline getirerek halka sağlık sorunlarını çözmek için kullanılabileceği bilgi ve becerileri kazandırır. Kişilerde sağlıkla ilgili düşünce, inanç, tutum, davranış ve yaşam biçimi değişikliği oluşturur.

Toplumun hayat standartlarının yükseltilmesi için genel eğitim ve ekonomik standartların geliştirilmesinin yanında sağlık eğitimine de büyük önem verilmelidir. Kişi ve toplum sağlık konusunda ne kadar iyi ve yeterli eğitilirse sağlık düzeyi o kadar iyi ve gelişmiş olur.

Genel anlamda sağlık eğitiminin aşamaları şunlardır:

1. Aşama: İyice anlatmak ve öğretmek
2. Aşama: Benimsetmek ve inandırmak
3. Aşama: Yapmak ve yaptırmak
4. Aşama: Tekrarlatarak alışkanlık kazandırmak

2.2. Sağlık Eğitiminde İlkeler

Sağlık eğitimi uygulamalarında göz önünde bulundurulması gereken ve eğitimin daha etkili olmasını sağlayan ilkeler şunlardır:

- **Açık amaç ilkesi:** Amaçlar açıkça belirlenmeli; bireyin bilgi, beceri, tutumunu geliştirme ve değerlendirmeye yönelik olmalıdır.
- **Bireysel farklılık ilkesi:** Eğitim plan ve uygulamasında bireysel farklılıklar göz önünde bulundurulmalıdır.
- **Sıra ilkesi:** Eğitim sunumuna bireyin önceden bildiği bilgilerden başlanmalıdır.
- **Gerçek yaşam uygunluk ilkesi:** Eğitim yaşantıları gerçek yaşama benzer olmalı; gerçek yaşamdan örnekler, araç ve gereçler kullanılmalıdır.
- **Öğrendiklerini uygulama ilkesi:** Amaçlanan davranış ve hedefler uygulanabilir olmalıdır.
- **Süreklilik ilkesi:** Bireyin ve toplumun eğitiminde süreklilik sağlanmalıdır.
- **Sonuçların doğruluğu ilkesi:** Eğitimin her evresinde, ölçülebilir ve gözlenebilir değerlendirme yöntemleri ile sonuçların doğruluğu denetlenmelidir.

2.2.1. Örgün Eğitimde Sağlık Eğitimi İlkeleri

- **Eğitimde öğretmeni destekleme ilkesi:** Öğretmenlerin sağlık konularında yeterli bilgi ve beceri kazanmaları sağlanmalıdır. Okullarda sağlık eğitiminin uygulanması konusunda öğretmenler desteklenmelidir.
- **Okul-aile iş birliği ilkesi:** Öğrencinin aileden gördüğü olumsuz davranışları düzeltmesi ve çelişkiye düşmemesi için okul-aile iş birliği sağlanmalıdır.
- **Uygulama yaptırma ilkesi:** Hedef davranış ve beceriyi kazandırmak ve alışkanlık hâline getirmek için sağlıklı ilgili konularda öğrenciye uygulama ve tekrar yaptırmak gerekir (örneğin, diş fırçalama tekniği).
- **Araç gereç ve program desteği ilkesi:** Okullar ile sağlık kuruluşları iş birliği içinde bulunmalı, eğitim materyalleri ile desteklenmelidir (afiş, broşür vb.).
- **Diğer okul personelini kapsama ilkesi:** Sağlık eğitimi öğretmen ve öğrenci dışındaki diğer okul personelini de kapsamalıdır.

2.2.2. Yaygın Eğitimde Sağlık Eğitimi İlkeleri

Yaygın eğitimde sağlık eğitimi okuldaki örgün öğretimden farklıdır. Yaygın eğitimde hedef kitle yetişkinlerdir. Davranışları ve alışkanlıkları değiştirilmesi gereken kitle yetişkinlerdir.

Yetişkin birey kendine ve geçmiş deneyimlerine saygı duyulmasını, dostça ve arkadaşça yaklaşılmasını bekler. Ancak bu tür bir yaklaşımla rahatça soru sorabilir ve iletişime girebilir.

Eğitim sürecinde kullanılan dil bireyin anlayabileceği düzeyde olmalıdır. Cümleler kısa ve açık olmalıdır. Konuşmalar şema, resim vb. malzeme ile desteklenmelidir.

Sorusu olup olmadığı sıkça sorulmalıdır. Gereğinde yaptırma, tekrarlar ve tekrarlatma yöntemleri uygulanmalıdır. Bütün bu iletişim sürecinde göz teması sağlanmaya özen göstermelidir.

Yetişkin eğitimi ilkeleri yaygın eğitim ile benzerdir. Yetişkin eğitiminde göz önünde tutulması gereken ilkeler şunlardır:

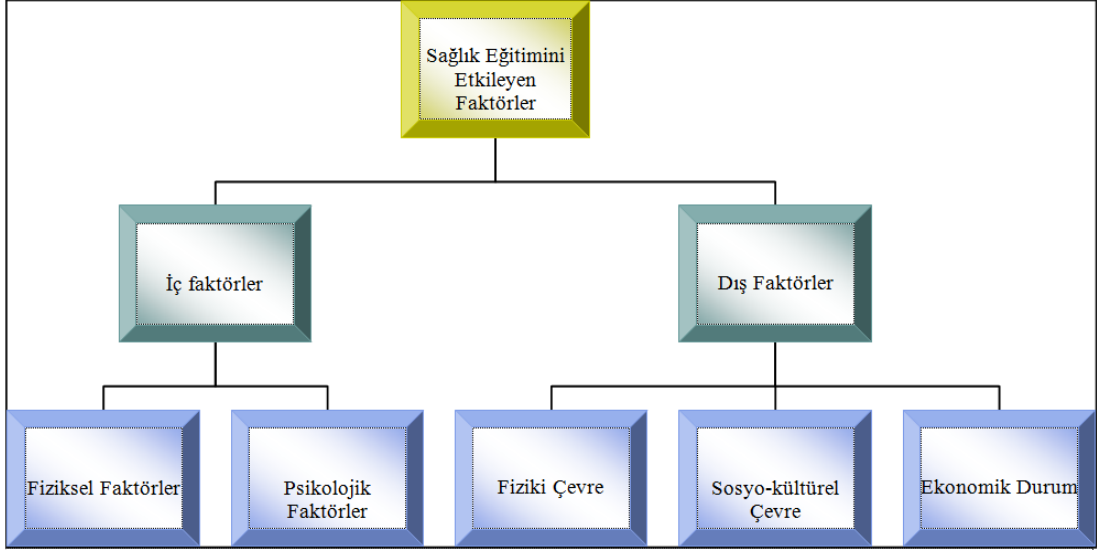
- **Konu gerekli olmalıdır:** Toplumun ihtiyacı olmayan ya da karşılanması mümkün olmayan konular eğitim kapsamına alınmamalıdır.
- **Konuya ilgi sağlanmalıdır:** Bir konuda sağlık eğitimi gerekli görülüyorsa mutlaka konu ile ilgili motivasyonun sağlanması gerekir. Motivasyon olmadan yapılan eğitimlerde sadece bilgi birikimi sağlanır, davranış değişikliği oluşmaz.
- **Eğitim konusu mutlaka davranış değişikliğini gerektirmelidir:** Değiştirilecek davranışlar iyi tanımlanmalıdır. Terk edilmesi, desteklenmesi ve

yeniden kazandırılması gereken davranışlar olarak belirlenerek eğitim süreci başlatılmalıdır (Örneğin, sigaranın zararlarını anlatırken sigaraya başlamamak için ne yapılması gerektiği veya sigarayı bırakmak için neler yapılması gerektiği de anlatılmalıdır.).

- **Sağlık eğitimi ilgili tüm kişileri kapsamalıdır:** Eğitimin amacına ulaşması için ilgili tüm bireylere ulaşmak gerekir (Örneğin, diyabetli bireylerin eğitiminde sadece hasta bireyin eğitimi yetmez, yakın çevresinin eğitimi de diyabetlinin yaşamının düzenlenmesini kolaylaştırır.).
- **Sağlık eğitiminde hedefler uygulanabilir olmalıdır:** Eğitim sonunda kişiler davranışlarını değiştirmekte zorlanmamalıdır.
- **Konular bir bütünlük içinde sunulmalıdır:** Eğitim konuları bir süreç içinde, ilgili konular birbirini izleyerek ve bir arada sunulursa eğitim daha hızlı ve kolay gerçekleşir (Örneğin; bebek, çocuk, yaşlı beslenmesinin sırayla sunulması gibi.).
- **Eğitim sağlık ekibi tarafından verilmelidir:** Tüm ekip çalışanları kendi alanlarında birbiriyle çelişmeyen mesajlar vermelidir.
- **Eğitim deneyici tutum içinde olmalıdır:** Eğitim sonunda davranış değişikliği amaçlandığı için eğitim süreci, yaparak öğrenme biçiminde planlanmalıdır. Yaptırmanın mümkün olmadığı durumlarda olayın demonstrasyonu, rol-play biçiminde canlandırılması denenmelidir.
- **Etkili eğitim malzemesi seçilmelidir:** Eğitimci konunun ve grubun özelliğine göre etkili olacak malzemeleri seçmelidir.
- **Eğitimci nitelikli olmalıdır:** Sağlık eğitimcisi konuyu iyi bilmeli, saygılı ve hoşgörülü olmalı, bireylerin ihtiyaç ve beklentilerini doğru tespit edebilmeli, sağlıklı davranışlar konusunda örnek olabilmeli, hedef kitleyi ikna edebilmelidir.
- **Eğitimde sektörler arası iş birliği yapılmalıdır:** Sağlık eğitimi sadece bireysel değil, toplumsal bir uygulamadır. Dolayısıyla amaca ulaşmak için eğitim konularının seçimi ve bilgi sunumunda diğer kurum ve kuruluşlarla iş birliği sağlanması gerekir.

2.3. Sağlık Eğitimi Etkileyen Faktörler

Sağlık eğitimini etkileyen faktörler, iç ve dış faktörler olmak üzere iki gruba ayrılır.

Şema 2.1: Sağlık eğitimini etkileyen faktörler

2.3.1. İç Faktörler

Bireylerin fiziksel, ruhsal özellikleri ve farklılıkları sağlık eğitim sürecini olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilir. Bu nedenle sağlık eğitimi sürecinde iç faktörler göz önünde bulundurulmalıdır.

İç faktörler fiziksel ve psikolojik özellikler olarak sınıflandırılabilir.

- **Fiziksel özellikler:** Bireylerin yaş, cinsiyet, genetik özellikleri, sakatlıkları, kronik ve geçirilmiş hastalıkları, bağışıklık durumu gibi özellikleri sağlık eğitiminin planlanması ve uygulanmasında göz önünde bulundurulmalıdır.
- **Psikolojik özellikler:** Bireylerin ruh sağlığı, algılama, kavrama, zekâ düzeyi ve kişilik özellikleri sağlık eğitiminde dikkate alınmalıdır.

Sağlık eğitiminde iç faktörlere yönelik ilkeler şunlar olmalıdır:

- Hedef kitleyi oluşturan bireylerin yaş, zekâ, eğitim düzeyi, yetenek ve anlayışları eğitimde dikkate alınmalıdır.
- Katılımcılarda konuya karşı ilgi uyandıracak ortam ve materyaller kullanılmalıdır.
- Endişeli, sıkılgan, korkak, çekingen kişilik yapısına sahip katılımcıların güvenini kazanmak için eğitimci içten ve samimi davranmalıdır.
- Bireylerin ihtiyaçları doğrultusunda ve ona yarar sağlayabilecek konular seçilerek aktif katılım sağlanmalıdır.

- Eğitimci bireyleri teşvik ederek ve destekleyerek eğitimin başarısını arttırmalıdır.

2.3.2. Dış Faktörler

Birey veya grubun fiziki çevresini, sosyokültürel çevresini ve ekonomik özelliklerini kapsar.

Şekil 2.1: Eğitim çevre ilişkisi

Fiziki çevre, birey veya grubun yaşadığı çevrenin fiziksel özellikleridir. Bölgenin coğrafi durumu, iklimi, bitki örtüsü, risk faktörleri olup olmadığı (deprem bölgesi vb.) iyi bilinmeli, tanınmalı ve eğitim planlamasında bu özellikler göz önünde bulundurulmalıdır.

Sosyokültürel çevre, sosyal çevre ile insanların birbirleri ile ilişkileri, toplumsal statü ve rolleri kastedilmektedir. Kültürel çevre ise toplumun inanç, gelenek, görenek ve değer yargılarını kapsar.

Sağlık eğitimi planlaması ve uygulamasında toplumun kültürel değerleri, beslenme alışkanlıkları, gelenek-görenekleri toplumsal hayata bakış açıları (evlilik, boşanma, AP vb.) incelenmeli, tanınmalı ve eğitim süreci bu yönde yönlendirilmelidir. Sağlık ve hastalık hakkındaki bilgi, inanç ve tutumları bilinmeli ve sağlık eğitiminde bu konular dikkate alınmalıdır. Kültür düzeyi yüksek toplumlarda sağlık eğitimi daha etkili ve başarılı olurken kültür düzeyi düşük toplumlarda eğitime katılım daha az olduğu için başarı oranı düşmektedir.

Ekonomik özellikleri, eğitime katılacak birey veya grupların gelir düzeyleri ve yaşam koşullarının bilinmesi eğitimin başarı düzeyini olumlu yönde etkiler. Yoksul toplumlarda eğitimin yanı sıra birey veya grubun ekonomik ihtiyaçlarına da yardım edilmesi eğitimin başarısını arttırabilir.

2.4. Sağlık Eğitimcisinin zellikleri

- Eğitimci, eğitim konusunun gereğine önce kendisi inanmalıdır. İşini sevmeli, özenle ve istekle yapmalıdır.
- Eğitimcinin hedef kitleye sağlık hizmeti veren kişiler arasından seğilmesi daha etkilidir.
- Eğitimci, katılımcıların tanıdığı ve güvendiği kişi olmalıdır.
- Eğitimci, eğitim yaptığı toplumu yakından tanımalı; kültürünü, alışkanlıklarını, gelenek-göreneklerini, sorunlarını, beklentilerini iyi bilmelidir.
- Eğitimci, gruplarındaki bireyleri iyi tanımalı; eğitim durumu, bilgi-beceri düzeyi, ailesi, mesleği hakkında bilgi sahibi olmalı ve eğitim verirken bilgi, beceri düzeylerini göz önünde bulundurmalıdır.
- Kolay iletişim için eğitimci ile eğitime katılanların kültürleri mümkün olduğu kadar birbirine yakın olmalıdır.
- Eğitimci, eğitimin amaçlarını katılımcılara tam olarak açıklayabilmelidir.
- Eğitimci, n yargısız olmalı; bireylere eğitim durumu, mesleği, yaşam tarzı, inancından dolayı farklı davranmamalı, duygularını ön plana çıkarmamalıdır.
- Eğitimci, eğitime katılanlara saygılı olmalı; onları incitecek, kk düşürecek söz ve davranışlardan kaçınmalıdır.
- Eğitimci, iletişim tekniklerini iyi bilmeli ve uygulayabilmelidir.
- Eğitimci, otoriter olmaktan kaçınmalıdır.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki soruları dikkatlice okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

1. Aşağıdakilerden hangisi sağlık eğitiminin yararlarındanıdır?
A) Sağlığın değerini bireylere ve topluma anlatmak
B) Bireyleri ve toplumu sağlık sorunlarını çözmeye alıştırmak
C) Bireyleri ve toplumu kendi sağlığını korumaya alıştırmak
D) Bireylerin hastalık riskini azaltıcı davranışlar geliştirmesine yardımcı olmak
E) Bireyleri kendi sağlık haklarını savunmaya alıştırmak
2. Aşağıdakilerden hangisi sağlık eğitimi genel ilkelerinden değildir?
A) Açık amaç ilkesi
B) Kapalı mekân ilkesi
C) Sıra ilkesi
D) Gerçek yaşama uygunluk ilkesi
E) Süreklilik ilkesi
3. Aşağıdakilerden hangisi yaygın eğitimde sağlık eğitimi ilkelerinden değildir?
A) Konuya ilgi sağlanmalıdır.
B) Konu gerekli olmalıdır.
C) Okul-aile iş birliği sağlanmalıdır.
D) Sektörler arası iş birliği sağlanmalıdır.
E) Eğitimle ilgili tüm kişilere ulaşılmalıdır.
4. Aşağıdakilerden hangisi sağlık eğitimini etkileyen dış faktörlerdendir?
A) Bireylerin kronik hastalıklarının varlığı
B) Bireylerin ruh sağlığı
C) Bireylerin zekâ düzeyi
D) Bireylerin inanç, gelenek-görenekleri
E) Bireylerin kişilik özellikleri
5. Aşağıdakilerden hangisi sağlık eğitimcisinde bulunması gereken özelliklerdendir?
A) Eğitici hedef kitleye sağlık hizmeti veren kişiler arasından seçilmelidir.
B) Eğitici toplumu yakından tanımalıdır.
C) Eğitici saygılı ve hoşgörülü olmalıdır.
D) Kişiler arası iletişim tekniklerini iyi bilmelidir.
E) Hepsi

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise bir sonraki öğrenme faaliyetine geçiniz.

ÖĞRENME FAALİYETİ-3

AMAÇ

Sağlık eğitimi konularını sınıflandırabileceksiniz.

ARAŞTIRMA

- Koruyucu sağlık hizmetlerinde sağlık eğitimi konuları nelerdir? Değişik kaynaklardan araştırarak edindiğiniz bilgileri sınıfta arkadaşlarınız ve öğretmeninizle paylaşınız.

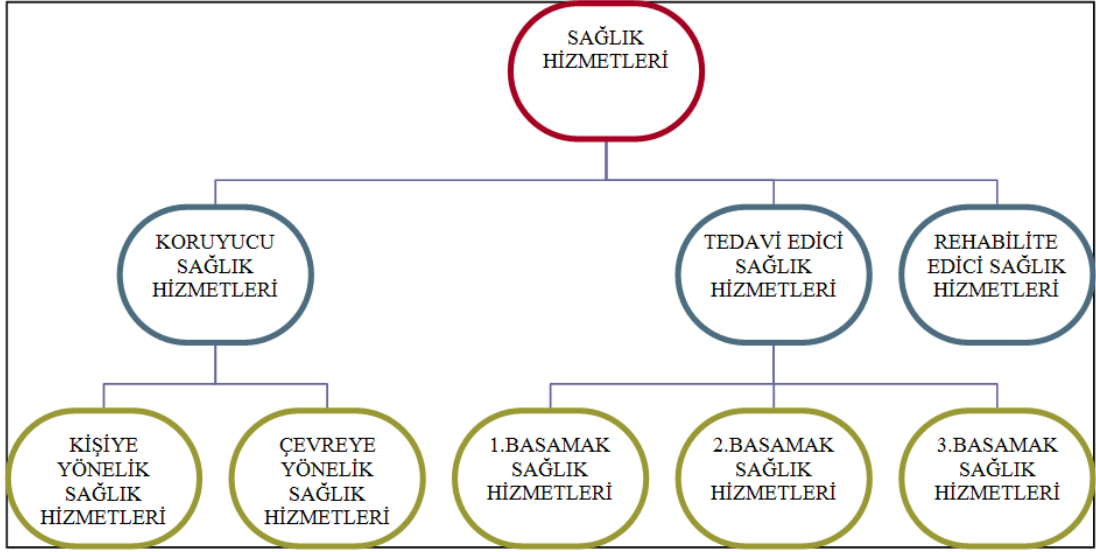
3.SAĞLIK EĞİTİMİ KONULARININ SINIFLANDIRILMASI

Temel sağlık hizmetleri, kişilerin ve toplumların;

- Sağlıklarını korumak,
- Hastalandıklarında tedavilerini yapmak,
- Tam olarak iyileşmeyip sakat kalanların başkalarına bağımlı olmadan yaşayabilmelerini sağlamak,
- Toplumun sağlık düzeyini yükseltmek için yapılan planlı çalışmaların tümüdür.

Sağlık hizmetleri yöneldiği hedeflere göre üç gruba ayrılır:

- Koruyucu sağlık hizmetleri
- Tedavi edici sağlık hizmetleri
- Rehabilitasyon edici sağlık hizmetleri

Şema 3.1: Sağlık hizmetlerinin sınıflandırılması

3.1. Koruyucu Sağlık Hizmetleri

Kişileri hastalık, kaza ve sakatlıklardan koruyan hizmetlerdir. Bu hizmetler, kişiye ve çevreye yönelik olarak yapılır.

Kişiyeye yönelik hizmetler; bağışıklama, yeterli ve dengeli beslenme, ilaçla tedavi, erken tanı, ana-çocuk sağlığı, ruh sağlığı, kişisel hijyen, ilk yardım, sağlık eğitimi gibi hizmetlerden oluşur. Bu hizmetlerde amaç; kişileri hastalıklardan korumak, erken tanı koymak, tedavi etmek ve sakatlıkları en aza indirmektir.

Çevreyeye yönelik hizmetler; atıkların yok edilmesi, besin kontrolü, vektörlerin kontrolü, çevre kirliliğinin önlenmesi, gıda kontrolü, suların arıtılması ve kontrolü gibi hizmetleri kapsar. Çevreyeye yönelik hizmetlerde amaç; çevremizdeki olumsuz biyolojik, fiziksel ve kimyasal faktörleri yok ederek, düzelterek ya da insanları etkilemesini önleyerek kişilerin sağlıklarını koruyabilmektir.

3.1.1. Koruyucu Sağlık Hizmetlerinde Sağlık Eğitimi

Koruyucu sağlık hizmetlerinde sağlık eğitimi; kişisel hijyen, ağız-diş sağlığı, ana sağlığı ve aile planlaması, hastalıklardan korunma, çevre sağlığı, doğal afetlerden korunma gibi konuları kapsar.

3.1.1.1. Kişisel Hijyen ve Sağlık Eğitimi

- **Hijyen**, sağlıklı yaşama koşullarını inceleyen ve belirleyen bilimdir. Kişisel hijyen bireyin günlük yaşamı içinde uygulaması gereken sağlıklı davranışlardır. Sağlıklı yaşam için kişisel hijyenin toplumun her bireyine bilgi ve alışkanlık düzeyinde kazandırılması gerekir.

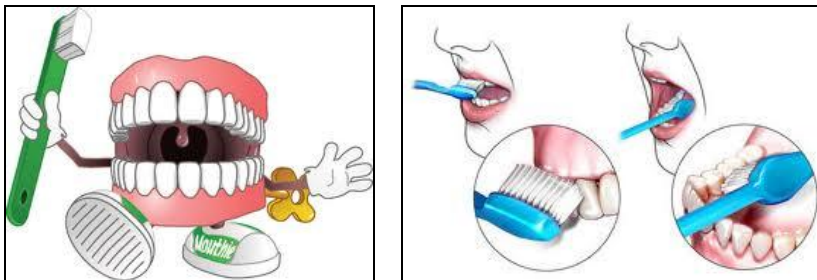
Resim 3.1: Kişisel hijyen

Kişisel hijyen konusunda birey ve topluma verilmesi gereken mesajlar şu konuları içermelidir:

- Bireysel temizlik alışkanlığının kazandırılması
- Yeterli ve dengeli beslenmenin önemi
- Uyku ve dinlenmenin önemi
- Egzersiz ve spor yapmanın önemi
- Mevsime göre giyinmenin önemi
- Stres ve gergin yaşamdan uzak durmanın önemi
- Temiz olmayan ve kimyasal katkılı besinlerden kaçınmanın önemi
- Sağlığa zararlı alışkanlıklardan uzak durmanın önemi
- Belirli aralıklarla sağlık kontrollerini yaptırmanın önemi
- Bol miktarda temiz su, temiz hava alma ve güneşten yararlanmanın önemi

3.1.1.2. Ağız ve Diş Sağlığı Eğitimi

Ağız ve diş sağlığı, beden sağlığının bir parçasıdır. Tedavi edilmeyen diş çürükleri kalp, böbrek, sindirim sistemi hastalıkları gibi birçok hastalığın oluşumuna neden olabilir. Yeterli ve gerekli ağız hijyeninin sağlanması için düzenli diş fırçalamak birçok hastalığın ortaya çıkmasına engel olur. Özellikle çocuklara diş fırçalama tekniği öğretilmeli ve diş fırçalama alışkanlığı kazandırılmalıdır.

Resim 3.2: Ağız hijyeni için diş fırçalama tekniği

Ağız ve diş sağlığının korunması için birey ve topluma verilmesi gereken mesajlar şunlar olmalıdır:

- Ağız ve diş sağlığının önemi, diş sağlığının bozulması durumunda ortaya çıkabilecek sorunlar anlatılmalıdır.
- Diş fırçalama tekniği anlatılmalıdır.
- Diş sağlığının beslenme ile ilişkisi anlatılmalıdır.
- Diş sağlığının korunması için düzenli kontrollerin önemi anlatılmalıdır.
- Sağlığa zararlı alışkanlıkların diş sağlığına etkisi anlatılmalıdır.

3.1.1.3. Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Eğitimi

Ülkemizde ve dünyada gebelik ve doğuma bağlı çeşitli sebeplerden dolayı anne ve bebek ölümleri önemli sağlık sorunları arasındadır. Ana-çocuk sağlığının korunması açısından sağlık eğitiminin önemi büyüktür.

Ana sağlığını korumak, gebelik ve doğuma bağlı ölümleri önlemek için verilmesi gereken mesajlar şunlar olmalıdır:

- Riskli gebelikler konusunda yeterli bilgilendirme yapılmalıdır.
- Gebelik ve lohusalık hijyenine dikkat edilmesi gerektiği anlatılmalıdır.
- Gebelikte beslenmenin önemi anlatılmalıdır.
- Gebelikte uyku ve dinlenmenin önemi anlatılmalıdır.
- Düzenli kontrollerin önemi anlatılmalıdır.
- Sağlığa zararlı alışkanlıklar ve ilaç kullanımının zararları anlatılmalıdır.
- Doğumun sağlıklı koşullarda ve sağlık kuruluşlarında yapılmasının önemi anlatılmalıdır.

Aile planlaması, ailelerin istedikleri zaman bakabilecekleri sayıda çocuk sahibi olmalarını sağlayan yöntemler bütünüdür. Aile planlaması, ana-çocuk sağlığı, aile sağlığı ve toplum sağlığı açısından üzerinde titizlikle durulması gereken bir konudur.

Aile planlaması eğitiminde hedef kitle belirlenirken öncelik tanınması gereken gruplar şunlardır:

- 18 yaşından küçük, 35 yaşından büyükler
- Bir önceki gebeliğinden 2 yıldan az süre geçenler
- Dörtten fazla doğum yapanlar
- Kronik hastalığı olanlar
- Anomalili bebek doğurmuş olanlar
- Anemik olanlar
- Eğitim düzeyi düşük olanlar
- Sosyoekonomik düzeyi düşük olanlar

Aile planlaması eğitiminde aile planlamasının ana-çocuk ve toplum sağlığı açısından olumlu etkileri anlatılarak birey ve toplum bilinçlendirilmelidir.

Aile planlamasının ana sağlığına olumlu etkileri şunlardır:

- Gebelik, düşük ve doğuma bağlı ana ölümleri azalır.
- Kadın üreme organları ile ilgili hastalıkların görülme olasılığı azalır.
- Gebelik ve doğuma bağlı beslenme bozukluğu ve anemi gibi sorunlar azalır.
- İstenerak yapılan düşük ve kürtaj sayısı azalır.
- Gebe kalma korkusu sonucu gelişen ruhsal sorunlar azalır.
- Sağlıklı anne sayısı artar.

Aile planlamasının çocuk sağlığına olumlu etkileri şunlardır:

- Fetüs ve bebek ölümleri azalır.
- Prematüre ve düşük doğum ağırlıklı bebek doğma ihtimali azalır.
- Çocuklarda beslenme bozuklukları azalır.
- Doğumsal anormallikler azalır.
- Çocukların zihinsel, bedensel ve ruhsal gelişimi olumlu yönde etkilenir.
- Çocukların bulaşıcı hastalıklara yakalanma riski azalır.
- Yeterince anne sevgisi ve ilgisi gören çocukların psikolojik sorunları azalır.
- Sağlıklı çocuk sayısı artar.

Aile planlamasının toplum sağlığına olumlu etkileri şunlardır:

- Toplumda sağlıklı ana çocuk sayısı artar.
- Hızlı nüfus artışının ekonomik gelişme, beslenme, konut durumu, eğitim ve çevre şartlarına olumsuz etkileri azalır.
- Sağlıklı ve refah düzeyi yüksek bir toplum oluşur.

Gebelik, doğum ve doğum sonrası beslenme yetersizliği, bulaşıcı hastalıklar, kazalar gibi nedenlerle meydana gelen bebek ve çocuk ölümleri önemli sağlık sorunları arasındadır.

Çocuk sağlığının korunması açısından sağlık eğitiminde birey ve topluma;

- Anne sütü ile beslenmenin önemi,
- Büyüme gelişmenin düzenli takip edilmesinin önemi,
- Bulaşıcı hastalıklara karşı aşılamanın önemi,
- Bebek ve çocuklarda sık görülen üst solunum yolu enfeksiyonları ve ishal gibi hastalıklarda bakımın önemi,
- Anne-baba sevgi ve ilgisinin çocuk ruh sağlığı ve kişilik gelişimine etkisi gibi konularda mesajlar verilmelidir.

Ergenlik döneminde sağlık eğitiminde hedef kitleye;

- Ergenlik döneminde görülen fiziksel ve ruhsal değişiklikler,
- Kişisel hijyen,
- Sağlıklı beslenme,
- Egzersiz ve spor faaliyetlerine katılma,
- Sağlığa zararlı alışkanlıklardan uzak durma,
- Kazalardan korunma,

- Arkadaşlık gruplarının önemi,
- Ailesi, okul veya arkadaş gruplarında yaşadığı sorunlarla baş etme yolları ile ilgili mesajlar verilmelidir.

3.1.1.4. Hastalıklardan Korunma Eğitimi

Hastalıklardan korunmak için bireylerin yaşam tarzı olarak benimseyeceği ve uygulayabileceği davranışlar geliştirmesi açısından verilecek sağlık eğitimi son derece önemlidir.

Hastalıklardan korunmada sağlık eğitiminde üzerinde durulması gereken konular şunlardır:

- Kendini tanıma ve değer vermenin beden ve ruh sağlığı açısından önemi
- Kişisel hijyenin sağlık açısından önemi
- Yeterli ve dengeli beslenmenin önemi
- Düzenli uyku ve dinlenmenin önemi
- Düzenli spor yapmanın önemi
- Sağlıklı çevrede yaşamanın önemi
- Bulaşıcı hastalıklardan korunmada aşılamanın önemi
- Sağlığa zararlı alışkanlıklardan uzak durma
- Düzenli sağlık kontrollerinin önemi

Resim 3.3: Beslenme ve sporun önemi

3.1.1.5. Bulaşıcı Hastalıklardan Korunmada Sağlık Eğitimi

Bulaşıcı hastalıklar; hava, su, besinler, vektörler, kan ve cinsel yolla bulaşır. Bulaşıcı hastalıklardan korunmak için enfeksiyon zincirinin kırılması gerekir. Birey ve toplumun enfeksiyon kaynağını ortadan kaldıracak, bulaşma yolunu engelleyecek davranışlar kazanması bulaşıcı hastalıklardan korunmanın esasını oluşturur.

Şema 3.2: Enfeksiyon zinciri

Bulaşıcı hastalıklardan korunmak için birey ve topluma eğitim verilirken şu konular üzerinde durulmalıdır:

- Hava yoluyla bulaşan hastalıklardan korunma yollarının bilinmesi
- Ev, okul, toplantı salonu gibi toplu yaşanan yerlerin sık sık havalandırılması
- Kişisel hijyene önem verilmesi
- Yeterli ve dengeli beslenme
- Aşılama hizmetlerinden yararlanma
- Çevre şartlarının sağlığa uygun hâle getirilmesi
- Çiğ yenen sebze ve meyvelerin iyice yıkanması
- Vektörlerle mücadele edilmesi
- Cinsel yolla bulaşan hastalıklarda korunma yollarının bilinmesi
- Düzenli sağlık kontrollerinin yapılması
- Sağlıklı içme, kullanma suyunun sağlanması

3.1.1.6. Sağlığa Zararlı Alışkanlıklardan Korunmada Sağlık Eğitimi

Sigara başta olmak üzere alkol ve uyuşturucu maddeler, beden ve ruh sağlığını olumsuz etkileyen ve bağımlılık yapan maddelerdir. Madde bağımlılığı, insan sağlığını olumsuz etkilemenin yanı sıra toplumsal sorunlara da sebep olması nedeniyle sağlık eğitiminde üzerinde durulması gereken önemli konular arasında yer alır.

Birey ve toplumu sağlığa zararlı alışkanlıklardan korumak için sağlık eğitiminde aşağıdaki hususlara dikkat edilir:

- Sağlığa zararlı maddelerin beden ve ruh sağlığına etkileri ailelere ve özellikle çocuklara anlatılmalıdır.
- Bu maddelerin sosyal ve ekonomik zararları konusunda birey ve toplum bilinçlendirilmelidir.
- Özellikle ergenlik döneminde arkadaş seçiminin bu tür alışkanlıklar edinme üzerine etkisi anlatılmalıdır.
- Bağımlılıktan kurtulma yöntemleri hakkında bilgilendirilmelidir.

3.1.1.7. Çevre Sağlığı (Sanitasyon) Eğitimi

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre çevre sağlığı; insan hayatının fizik çevresinde bulunan ve insan sağlığına zararlı etki yapan veya yapabilecek bütün şartların düzeltilmesi işidir.

Sağlığın korunması ve geliştirilmesi için yaşanılan çevrenin de temiz olması gerekir. Sağlıklı bir çevre sadece insanlar için değil, canlı cansız tüm doğal varlıkların korunması için gereklidir.

Çevre kirliliğinden kaynaklanan hastalıkların önlenmesi için birey ve topluma şu mesajların verilmesi gerekir:

- Suların arıtılması ve temiz su temini
- Atıkların zararsız hâle getirilmesi
- Gıda kontrolü
- Vektörlerle mücadele
- Hava kirliliği ile mücadele
- Gürültü kirliliği ile mücadele
- Endüstri hijyeni
- Radyasyondan korunma
- Çalışma koşullarının sağlığa uygun hâle getirilmesi

3.1.1.8. Doğal Afetlerde Sağlık Eğitimi

Deprem, sel baskını, çığ düşmesi gibi ani gelişen doğal felaketler büyük ölçüde can ve mal kaybına ve ağır yaralanmalara neden olabilir. Doğal afetlerden kurtulanların beden ve ruh sağlığını yeniden kazandırmak, çevre şartlarını sağlığa uygun hâle getirmek için birey ve topluma uygun davranış biçimleri kazandırılmalıdır.

Resim 3.4: Doğal afetler

Doğal afetlerden korunma ve afet sonrası sağlıklı yaşamın sürdürülmesi için birey ve topluma;

- Birey ve topluma doğal afetlerin olumsuz etkilerinden nasıl korunacağı anlatılmalıdır.
- Felaketten sağ veya yaralı kurtulanlara felaketin etkilerini azaltma konusunda bilgi verilmelidir.

- Felaket sonrası ortaya çıkabilecek kazaları önleyici tedbirler anlatılmalıdır.
- Felaket sonrası kişisel ve çevresel hijyenin sağlanmasının önemi anlatılmalıdır.
- Felaket sonrası kurtarma çalışmaları için iş birliği sağlanacak kurum ve kuruluşlar hakkında bilgi verilmelidir.
- Afet sonrası ortaya çıkma ihtimali yüksek bulaşıcı hastalıklar konusunda bilgi verilmelidir.
- İlk yardım malzemeleri tanıtılarak temel ilk yardım bilgisi anlatılmalıdır.

3.1.1.9. Nükleer Kazalar ve Savaş Durumunda Sağlık Eğitimi

Nükleer kaza ve savaş insan sağlığı için çok büyük tehlikedir. Bu tür kaza ve savaşlarda yüzbinlerce kişi ölmekte ve milyonlarca insanın sağlığı tehlikeye girmektedir. Nükleer kazalar sonucu ortaya çıkan nükleer serpinti, hava ve rüzgârın etkisiyle çok geniş alanlara yayılıp toprak, hava ve su kirliliği yaparak birçok hastalık oluşumuna neden olmaktadır.

Nükleer kaza ve savaş durumunda ve sonrasında ortaya çıkabilecek sorunları en aza indirmek için sağlık eğitiminde şunlara dikkat edilmelidir:

- Nükleer savaş veya kaza tehlikesine karşı risk altındaki yerleşim yerleri boşaltılması sağlanmalıdır.
- Radyoaktif sızıntılara karşı alınacak önlemler hakkında bilgi verilmelidir.
- Radyasyon geçirmeyen özel sığınaklardan nasıl faydalanacakları anlatılmalıdır.
- Mümkünse radyasyon geçirmeyen özel giysilerin kullanılması sağlanmalıdır.
- İlk yardım ve sivil savunma hizmetleri konusunda birey ve toplum bilgilendirilmelidir.
- Su ve besinlerin radyasyon serpintisinden etkilenmeyen yerlerden temini sağlanmalıdır.
- Radyasyona maruz kalan kişilerin düzenli sağlık kontrollerinden geçmesi sağlanmalıdır.

3.2. Tedavi Edici Sağlık Hizmetleri

Hastalık belirtisi ortaya çıktıktan sonra sunulan sağlık hizmetleridir. Tedavi edici sağlık hizmetleri üç basamakta sunulur.

- **1.Basamak tedavi hizmetleri:** Kişilerin sağlık sistemine ilk başvuru noktasında verilen sağlık hizmetleridir (aile hekimliği gibi). Yataklı tedavi kuruluşlarının önünde filtre görevi gören kuruluşlardır.
- **2.Basamak tedavi hizmetleri:** Hastaların tanı ve tedavisinin, birinci basamak sağlık kuruluşları tarafından sağlanamadığı durumlarda teşhis ve tedavi hizmetlerinin verildiği genel hastanelerdir.
- **3.Basamak tedavi hizmetleri:** İkinci basamak sağlık hizmetlerinin kapsamında yer almayıp ileri tetkik ve tedavi yöntemlerini gerektiren, tedavisi özellik arz eden hastaların sevk edildiği, yüksek tıp teknolojisinin uygulandığı özel dal hastaneleridir (Örneğin; ruh sağlığı ve hastalıkları hastanesi, kemik hastalıkları

hastanesi, göğüs hastalıkları hastanesi, doğum ve çocuk hastanesi, üniversite hastaneleri).

3.2.1. Tedavi Edici Sağlık Hizmetlerinde Sağlık Eğitimi

Sağlık hizmeti sunumunun daha etkili olması için koruyucu ve tedavi edici hizmetler bir arada sunulmalıdır. Hastalar önce evde ve ayaktan tedavi edildikleri I. basamak sağlık kuruluşlarına başvurmalı, burada bakım göremeyecek olanlar hastanelere (II. basamak veya III. basamak sağlık kuruluşlarına) sevk edilmelidir.

Kişilerin eğitimleri, gelir düzeyleri, yanlış inanışları ve sosyal statüleri, onların hastalanmaları, sağlık hizmetlerinden yararlanmaları, hastalıklardan korunmaları tedavi uygulamalarını etkiler.

Tedavi edici sağlık hizmetleri hastalıklardan korunamamış ve hastalanmış kişilere hizmet verdiği için hasta hangi basamakta tedavi görüyorsa o kuruluştaki hastalığı hakkında bilgilendirilmeli ve uygulanan tedavinin etkinliğinin artırılması için hasta ve ailesi ile iş birliği sağlanmalıdır.

Tedavi edici sağlık hizmetlerinden yararlanan hastalara sağlık eğitimi, kurumda çalışan sağlık personeli tarafından verilir. Hasta ve ailesi hastalığın seyri, tedavisi, bakımı konusunda bilgilendirilerek gerektiğinde uygulamalı olarak sağlık eğitimi yapılır.

Hasta eğitiminin etkinliğinin artırılması için şunlara dikkat edilmelidir:

- Verilen bilgi işlevsel olmalıdır.
- Ailenin katılımı sağlanmalıdır.
- Bütün personelin katılımı sağlanmalıdır.
- Sözlü iletişimde hastanın anlayabileceği bir dil kullanılmalıdır.
- Diğer yöntemlerle birlikte basılı materyal kullanılmalıdır.

Uygulanan tedavinin etkinliğinin artırılması, hasta ve ailesinin hastalığı ile ilgili yeterli bilgiye sahip olması ile mümkündür. Bir ailedeki hasta, o ailenin düzenini ve ekonomik durumunu bozduğu gibi diğer aile bireyleri üzerinde en azından psikolojik sorunlara neden olabilir çünkü ailedeki herkes hastalıktan etkilenir. Hasta kişiler iş gücünde azalmaya ve sağlık harcamalarında artışa neden olarak toplumun genelini etkileyebilir.

Sağlık eğitimi planlanırken toplumda en çok zarar veren sorunlar dikkate alınmalıdır. Böylece halk sağlığının gelişmesine daha anlamlı katkı sağlanabilir. Bu durum, ekonomik gücü az ve insan gücü sınırlı olan gelişmekte olan ülkeler için daha da önemlidir.

Tedavi edici sağlık hizmetlerinden nasıl faydalanacağını bilmeyen bireylere;

- Tedavi edici sağlık kurumları tanıtılmalı,
- Bu kurumlardan hangi durumlarda nasıl yararlanacağı anlatılmalı,
- Birçok hastalıkta düzenli sağlık kontrollerinin önemi anlatılmalıdır.

3.2.1.1. Gelişen Teknoloji ile Ortaya Çıkan Hastalıklarla İlgili Sağlık Eğitimi

Hızlı nüfus artışı ve gelişen teknoloji beraberinde birçok sağlık sorununun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Geçen yüzyılda salgın hastalıklar en önemli sağlık sorunlarını oluştururken günümüzde hızlı nüfus artışı, çarpık kentleşme ve ilerleyen teknoloji daha önemli sağlık sorunlarına neden olmaktadır. Gelişen teknoloji birçok sorunu beraberinde getirmekle birlikte yine birçok sorunun çözümünde de teknolojiden faydalanılmaktadır. Buna bağlı yaşam koşullarının değişmesi sonucu ortaya çıkan sağlık sorunları şunlardır:

- Hızlı kentleşme ve sanayileşme sonucu solunum sistemi hastalıklarında artış
- Günlük hayatta veya tarımda kullanılan kimyasal maddelerin kullanımı sonucu solunum, deri ve sindirim sistemi hastalıkları ve kanser vakalarında artış
- Teknolojik araç gereçlerin kullanımına bağlı hareketsiz yaşam sonucu kalp damar hastalıklarında artış
- Doğal olmayan, kimyasal katkılı gıdaların kullanımı sonucu kanser gibi hastalıklarda artış
- Teknolojik araçların kullanımına bağlı kazalarda artış
- Gürültü kirliliğinin ve çevre kirliliğinin neden olduğu fizyolojik ve ruhsal sorunlarda artış

Resim 3.5: Teknolojinin sağlığa etkisi

Gelişen teknoloji, hızlı nüfus artışı, çarpık kentleşme vb. konulara bağlı artan sağlık sorunlarının önlenmesi ve çözümünde sağlık eğitimi etkin rol oynamaktadır.

3.2.1.2. Kalp ve Damar Hastalıklarında Sağlık Eğitimi

Kalp damar hastalıkları günümüzde önemli sağlık sorunları arasında yer almaktadır. Yanlış beslenme alışkanlıkları, hareketsiz yaşam, sağlığa zararlı alışkanlıklar ve stres, kalp damar hastalıklarının görülme sıklığını arttıran faktörlerdir.

Kalp damar hastalıklarından korunmak ve sağlıklı bir yaşam sürdürmek için bireye ve topluma;

- Düzenli egzersiz ve spor yapmak,
- Az tuz tüketmek ve doymuş yağlardan, kızarmış yağlardan uzak durmak,
- Fazla kilolularda doktor kontrolünde diyet yapmak,
- Sigara ve alkolden uzak durmak,

- Ailede kalp krizi, hipertansiyon, hiperlipidemi, diyabet gibi kalp hastalığı riskini arttıran hastalık öyküsü varsa kardiyolojik açıdan kontrol muayenesi yaptırmanın önemi konularında sağlık eğitimi verilmelidir.

Resim 3.6: Kalp sağlığı

3.2.1.3. Kanserden Korunmada Sağlık Eğitimi

Kanser günümüzün en büyük sağlık sorunlarından biridir. Dünya genelindeki ölüm nedenlerine bakıldığında kanser ikinci sırada yer almaktadır. Akciğer, mide, karaciğer, kolon ve meme kanserleri her geçen yıl diğer kanser tiplerine göre daha fazla ölüme neden olmaktadır.

Kadınlar ve erkekler arasında farklı kanser tipleri görülmektedir. Kadınlarda yüksek mortalite oranına neden olan kanser tipleri; meme, akciğer, mide, kolorektal ve servikal kanserler olarak sıralanırken erkeklerde; akciğer, mide, karaciğer, kolorektal ve yemek borusu kanserleri daha fazla görülmektedir.

Kanser hastalığında gelişmiş ülkelerde erken teşhisle yüzde 55-60 oranlarında tam iyileşme sağlanmaktadır. Ülkemizde ise yetişmiş insan gücü, yeni teknolojiler ve doğru uygulamalarla önemli yol alınmakla birlikte, bu oran çok daha düşüktür. Gelişmiş ülkelerle aramızdaki en önemli fark, hastalığın daha geç evrelerde fark edilmesidir. Sağlık eğitimi ile insanların erken tanıya yönelik alışkanlıkları elde etmesi tabloyu olumlu anlamda değiştirecektir.

Kanserden korunmak için sağlık eğitiminde birey ve topluma aşağıdaki konularda eğitim verilmelidir:

- Şüpheli durumlarda mutlaka sağlık kontrolleri yaptırmanın önemi
- Erken teşhisin tedavideki önemi
- Meslek kanserlerinin önlenmesi için iş sağlığının önemi
- Yapay katkı maddeleri içeren ve konserve gıdalardan uzak durmanın önemi
- Sigara ve alkolden uzak durmanın önemi
- Yeterli ve dengeli beslenmenin önemi
- Düzenli egzersiz ve spor yapmanın önemi
- Uyku ve dinlenmenin önemi
- Stresten uzak durmanın önemi
- Güneş ışınının zararlı etkilerinden korunmanın önemi

3.2.1.4. Diyabet Hastalığında Sağlık Eğitimi

Diyabet bilindiği gibi yaşam boyu süren ve oluşturduğu komplikasyonlar nedeniyle yaşam süresini ve kalitesini etkileyen iş gücü kayıplarıyla sosyal ve ekonomik yükü ağır olan bir hastalıktır.

Günümüz dünyasında şeker hastalığının görülme sıklığı her geçen gün artmaktadır. Bunun sebepleri arasında şehir yaşamının getirdiği stres, hareketsizlik, dengesiz beslenme, alkol ve sigara kullanımının her geçen gün artması, uyku problemleri ve sonuçta şişmanlığın gelişmesi gösterilebilir. Diyabet hastalığından korunmak için topluma şu konularda sağlık eğitimi verilmelidir:

- Stresten mümkün olduğu kadar etkilenmemek
- İdeal kiloya gelmek ve şişmanlıktan kaçınmak
- Sigara, alkol ve kötü alışkanlıklardan uzak durmak
- Dengeli ve doğal beslenmek
- Suni kimyasal madde katkılı yiyeceklerden uzak durmak
- Düzenli uyumak
- Düzenli spor yapmak
- Kendi merak ve yapısına uygun hobi tarzında uğraşlarla ilgilenmek

Diyabetik hasta eğitiminde üzerinde durulması gereken konular şunlardır:

- **Diyabette beslenme:** Az ve sık beslenme (3 ana 3 ara öğün), şeker ve şekerli yiyecek tüketiminden sakınma, posalı yiyecek tüketimini artırma, katı yağ tüketimini azaltılıp sıvı yağ tüketimine yönelme şeklinde olmalıdır.
- **İlaç ve insülin kullanımı:** İlaç/insülin hangi durumlarda, hangi bölgelere, nasıl uygulayacağı konusunda hasta ve yakını bilgilendirilmeli ve uygulattırılmalıdır.

Resim 3.7: Diyabette insülin kullanımı

- **Fiziksel aktivite:** Diyabetik hastalara günlük düzenli özellikle açık havada yürüyüş yapmanın önemi anlatılmalıdır.
- **Diyabetik ayak bakımı:** Hasta ayak sağlığını koruyucu önlemler konusunda bilgilendirilmelidir.

- **Komplikasyonları önleme:** Hastaya, diyabete bağlı gelişebilecek hastalıklar konusunda bilgi verilerek düzenli sağlık kontrollerinin önemi anlatılmalıdır.

3.2.1.5. Kazalardan Korunma ve İlk Yardım Eğitimi

Trafik kazaları, ev kazaları, iş kazaları günlük yaşamda karşılaştığımız önemli sağlık sorunları arasındadır. Kazalardan korunmada sağlık eğitimi kazaların oluşma sıklığını azaltarak sağlıklı yaşama katkı sağlamış olacaktır. Kazalardan korunma ve ilk yardım eğitiminde birey ve topluma;

- Bilinçli ve dikkatli davranmanın önemi anlatılmalı,
- Kazalardan korunmak için alınabilecek basit önlemler anlatılmalı,
- Temel ilk yardım bilgisi verilerek gerekli durumlarda ilk yardım yapabilmeleri sağlanmalıdır.

3.3. Rehabilitate Edici Sağlık Hizmetleri

Koruyucu ve tedavi edici sağlık hizmetlerine rağmen sakatlanan veya iş gücünü kaybeden kişilere başkalarına bağımlı olmaksızın yaşayabilmelerini sağlayabilmek için yapılan çalışmaların tümü **rehabilitasyon (esenlendirme)** hizmetidir.

Rehabilitate edici sağlık hizmetleri, tıbbi rehabilitasyon ve sosyal (mesleki) rehabilitasyon olmak üzere ikiye ayrılır.

Tıbbi rehabilitasyon, bedensel sakatlıkların mümkün olduğunca düzeltilmesidir. Ekstremitte protezleri, spastisitelerin yumuşatılması, işitme kusurlarının en aza indirilmesi gibi hizmetleri kapsar.

Sosyal (mesleki) rehabilitasyon, sakatlıkları nedeni ile eski işlerini yapamayanlara ya da belirli bir işte çalışamayanlara iş öğretme, iş bulma ve işe uyum sağlamaya yönelik her türlü hizmeti kapsar.

3.3.1. Rehabilitate Edici Sağlık Hizmetlerinde Sağlık Eğitimi

Rehabilitasyon hizmetlerinde sağlık eğitiminde;

- Birey tedavisi ile ilgili uygulamalar konusunda bilgilendirilmeli,
- Bireyin ailesi bilgilendirilmeli ve tedaviye aktif katılımı sağlanmalı,
- Birey boş zamanlarında yapabileceği etkinlikler konusunda bilgilendirilmelidir.

3.4. Sağlık Personelinin Hizmet İçi Eğitimi

Bilim ve teknolojideki gelişmeler, her meslek mensubunun yeni bilgi ve teknolojileri öğrenmesini ve bu konularda kendilerini yetiştirmesini zorunlu kılmaktadır. Bilgi toplumunda kurumlar artık çalışanlarında çok yönlü ve ustalaşmış beceri sahibi olma, karmaşık kurum içi ve kurum dışı ilişkileri kavrayabilme yeterliliği ve etkili ekip çalışmasına uyum yeteneği gibi özellikler aramaktadır.

Hizmet içi eğitimde amaç, sağlık personelini değişen ve gelişen sağlık hizmetleri konusunda bilgilendirmek ve verimli olabilmeleri için gerekli bilgi, beceri ve davranışları kazandırmak ve iş verimliliğini artırmaktır.

Sağlık eğitiminde görev alan sağlık personeli sürekli kendini yenilemeli ve bunun için hizmet içi eğitim programlarına katılmalıdır.

3.4.1. Hizmet İçi Eğitimin Sağladığı Yararlar

Hizmet içi eğitimin bireysel ve kurumsal yararları vardır.

Hizmet içi eğitimin kurumsal yararları:

- Sunulan hizmetin kalitesini artırır.
- Yenilik ve gelişmelere uyumu kolaylaştırır.
- İş güvenliği sağlar, iş kazalarını azaltır.
- İletişimi kolaylaştırır, anlaşmazlıkları ve disiplin sorunlarını azaltır.
- Çalışanların şikâyetini azaltır.
- Personel hareketliliğinde ve işe devamsızlığında azalma sağlar.
- Üst kademelere ve istenilen alana personel hazırlanmasını sağlar.
- Kurumun hizmet ettiği toplumda saygınlığını artırır.

Hizmet içi eğitimin bireysel yararları:

- Personelin işinde güven duygusu geliştirir.
- Personelin işinde memnuniyetsizliğini azaltır.
- Çalışanların moralini yükseltir.
- Rahat ve emin iş yapma imkânı sağlar.
- Öğrenme yolu ile bireysel doyum sağlar.
- Başka işleri de yapabilme yeteneği kazandırır.
- İş kazalarından korunma sağlar.
- Arkadaşları ile arasında iletişimi kolaylaştırır.
- Ast ve üstleri arasında uyuşmazlıkları azaltır.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki soruları dikkatlice okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

1. Aşağıdakilerden hangisi kişiye yönelik sağlık hizmetlerindedir?
A) Atıkların yok edilmesi
B) Yeterli ve dengeli beslenme
C) Temiz su temini
D) Vektörlerin kontrolü
E) Çevre kirliliğinin önlenmesi
2. Aşağıdakilerden hangisi III. basamak sağlık hizmeti sunan kurumdur?
A) Aile hekimliği
B) Toplum sağlığı merkezi
C) Aile sağlığı merkezi
D) Devlet hastanesi
E) Üniversite hastanesi
3. Aşağıdakilerden hangisi kişisel hijyen konusunda verilmesi gereken mesajlardandır?
A) Düzenli uyku ve dinlenme
B) Yeterli ve dengeli beslenme
C) Mevsime göre giyinme
D) Sağlığa zararlı alışkanlıklardan uzak durma
E) Hepsi
4. Aşağıdakilerden hangisi bulaşıcı hastalıklardan korunmada verilmesi gereken mesajlardan değildir?
A) Ev, okul, gibi ortamların sık sık havalandırılması
B) Yeterli ve dengeli beslenme
C) Temel ilk yardım bilgisi
D) Vektörlerle mücadele
E) Düzenli uyku ve dinlenme

5. “Sakatlıkları nedeni ile eski işlerini yapamayanlara ya da belirli bir işte çalışamayanlara iş öğretme, iş bulma ve işe uyum sağlamaya yönelik her türlü hizmeti kapsar.” tanımını aşağıdakilerden hangisine aittir?
- A) Sosyal rehabilitasyon
 - B) Tıbbi rehabilitasyon
 - C) Fizik tedavi ve rehabilitasyon
 - D) Terapi
 - E) Ruhsal rehabilitasyon

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise “Değerlendirme”ye geçiniz.

DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki soruları dikkatlice okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

1. Aile ve çevrede yani yaşamın içinde kendiliğinden oluşan eğitim süreci aşağıdakilerden hangisidir?
A) Kendiliğinden öğrenme
B) Farkında olmadan öğrenme
C) Formal eğitim
D) İnfomal eğitim
E) Yaygın eğitim
2. Aşağıdakilerden hangisi öğretim ilkelerinden değildir?
A) Açıklık ilkesi
B) Etkin katılım ilkesi
C) Bütünlük ilkesi
D) Geniş zaman ilkesi
E) Güncellik ilkesi
3. Aşağıdaki faktörlerden hangisi öğrenmede öğrenen bireyden kaynaklı faktörlerdendir?
A) Bilgi birikimi
B) Okuma, anlatma, özet
C) Tekrar
D) Bütün veya parçalara bölme
E) Sonucun bilinmesi
4. Bir işin, davranışın nasıl daha kolay, daha hızlı, daha iyi, daha doğru ve hatasız yapılacağını öğrenme aşağıdakilerden hangisidir?
A) Psikomotor öğrenme
B) Sezgisel öğrenme
C) Farkında olmadan öğrenme
D) Sözel öğrenme
E) Kendiliğinden öğrenme
5. Yaygın eğitimle ilgili verilen ifadelerden hangisi yanlıştır?
A) Örgün eğitim dışında yapılan planlı eğitim etkinliklerini kapsar.
B) Formal ve infomal olarak yaşam boyu devam eder.
C) Kişiler eğitim faaliyetlerine kendi ilgi ve ihtiyaçlarına göre katılır.
D) Süreklilik gerektirmez.
E) Belli yaş gruplarıyla sınırlandırılmaz.
6. Daha çok yabancı dil eğitiminde kullanılan iletişim kanalına göre eğitim türü aşağıdakilerden hangisidir?
A) Görsel eğitim
B) Yazılı eğitim
C) İşitsel eğitim
D) Yaygın eğitim
E) Hem görsel hem işitsel eğitim

7. Aşağıdakilerden hangisi görsel iletişim araçlarındandır?
A) Televizyon
B) Sinema filmi
C) Tiyatro
D) Konferans
E) Gazete
8. Aşağıdakilerden hangisi iletişimi engelleyen çevresel faktörlerdendir?
A) Mesafeli ortam
B) Kaynak veya alıcının psikolojik durumu
C) Algılama farklılıkları
D) Alıcının aktif dinleme yetersizliği
E) Kaynak veya alıcının duyu organlarının bozukluğu
9. Belli bir konu ile ilgili değişik görüşler elde etmek için kullanılan öğretim yöntemi aşağıdakilerden hangisidir?
A) Soru-cevap
B) Tartışma
C) Düz anlatım
D) Beyin fırtınası
E) Örnek olay
10. Eğitim konusu ile ilgili durumları oyunla canlandırılarak katılımcıların olay üzerinde tartışması aşağıdakilerden hangisidir?
A) Gözlem
B) Beyin fırtınası
C) Drama-rol yapma
D) Tartışma
E) Gösterip yaptırma
11. Amaçlanan davranış ve hedefler uygulanabilir olmalı ifadesi sağlık eğitiminde genel ilkelerden hangisini açıklar?
A) Açık amaç ilkesi
B) Sıra ilkesi
C) Süreklilik ilkesi
D) Gerçek yaşama uygunluk ilkesi
E) Öğrendiklerini uygulama ilkesi
12. Sağlığın korunması ile ilgili bilgileri benimsetmek ve inandırmak sağlık eğitiminin hangi aşamasındadır?
A) I. aşama
B) II. aşama
C) III. aşama
D) IV. aşama
E) V. aşama

13. Aşağıdakilerden hangisi kişiye yönelik hizmetlerden değildir?
- A) Kişisel hijyen
 - B) Yeterli ve dengeli beslenme
 - C) Temiz su temini
 - D) Erken tanı
 - E) Aile planlaması
14. Sağlıklı yaşam koşullarını inceleyen ve belirleyen bilim tanımı aşağıdaki kavramlardan hangisine aittir?
- A) Hijyen
 - B) Sanitasyon
 - C) Rehabilitasyon
 - D) Koruyucu sağlık hizmetleri
 - E) Tıbbi rehabilitasyon
15. Aşağıdakilerden hangisi aile planlaması hizmetlerinin çocuk sağlığına olumlu etkilerindendir?
- A) Kadın üreme organları ile ilgili hastalıkların görülme riski azalır.
 - B) Sağlıklı anne sayısı artar.
 - C) Fetüs ve bebek ölümleri azalır.
 - D) Ana ölümleri azalır.
 - E) İstenmeyen gebeliğe bağlı ruhsal sorunlar azalır.

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise bir sonraki modüle geçmek için öğretmeninize başvurunuz.

CEVAP ANAHTARLARI

ÖĞRENME FAALİYETİ- 1'İN CEVAP ANAHTARI

1	C
2	D
3	A
4	B
5	E

ÖĞRENME FAALİYETİ- 2' NİN CEVAP ANAHTARI

1	D
2	B
3	C
4	D
5	E

ÖĞRENME FAALİYETİ- 3'ÜN CEVAP ANAHTARI

1	B
2	E
3	E
4	C
5	A

MODÜL DEĞERLENDİRMENİN CEVAP ANAHTARI

1	D
2	D
3	A
4	A
5	B
6	C
7	E
8	A
9	D
10	C
11	E
12	B
13	C
14	A
15	C

KAYNAKÇA

- GÜNER Ayşe, İlknur KÜÇÜKALP, **Sağlık Eğitimi**, Feza Gazetecilik, İstanbul 2006.
- DOĞAN Orhan, **Sağlık Hizmetlerinde İletişim**, Songür Yayıncılık 2. Baskı Ankara, 2007.
- FİDAN Nurettin, Münire ERDEN, **Eğitime Giriş**, Meteksan Matbaacılık, Ankara, 1993.
- TURGUT Fuat, **Eğitimde Ölçme Değerlendirme Metotları**, Saydam Matbaacılık, Ankara, 1993.
- SERT Zerrin, Ömer KİBAROĞLU, Gülseren ŞENYÜZ, Ünsal ÜÇLER, **Sağlık Bilgisi**, Kelebek Matbaacılık, İstanbul, 2008.
- <http://www.yunus.hacettepe.edu.tr/sadi/dersler/projeler/bto102/durna/html-> (Erişim tarihi:04 Aralık 2012-18:47)
- <http://www.ttb.org.tr/STED/sted1101/saglik/odf-> (Erişim tarihi:06 Aralık 2012-21:35)
- <http://www.atauni.edu.tr/.../AtaUniTip10-11Dönem2TR-saglikegitimi.pptx-> (Erişim tarihi:04 Aralık 2012-16:15)
- <http://www.dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/505/6076.pdf-> (Erişim tarihi:11 Aralık 2012-21:02)
- <http://www.halksağlığı.org/dokuman/out.php-> (Erişim tarihi:15 Aralık 2012-23:04)